Választható EMELT földrajz a gimnáziumok 11–12. évfolyama számára

Célok, fejlesztési követelmények

A gimnáziumi földrajzoktatás megismerteti a tanulókat a szűkebb és tágabb környezet természeti és társadalmi-gazdasági, valamint környezeti jellemzőivel, folyamataival, a környezetben való tájékozódást, eligazodást segítő alapvető eszközökkel és módszerekkel. Vizsgálódásának középpontjában a földrajztudomány, valamint a társföldtudományok (geológia, meteorológia, geofizika, planetológia) által feltárt természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok, jelenségek, azok kölcsönhatásai, illetve napjaink gazdasági, környezeti eseményei állnak, lokális, regionális és globális szinten egyaránt, különös tekintettel a fenntarthatóságra.

A földrajzi tartalmak feldolgozása során fejlődik a tanulók földrajzi-környezeti gondolkodása, helyi, regionális és globális szemlélete. Megértik, hogy a természet egységes egész, a Föld egységes, de állandóan változó rendszer, amelyben az ember természeti és társadalmi lényként él, és ez megköveteli az erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodást. A műveltségi terület minden jelenséget és folyamatot tér- és időbeli változásában, folytonos átalakulásában mutat be, megláttatva azok okait és lehetséges következményeit. Így fokozatosan kialakulhat a tanulók felelős magatartása a szűkebb és a tágabb természeti, illetve társadalmi környezet iránt. A globalizálódó gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok értékelésével lehetővé válik, hogy a tanulók megismerjék az emberiség egész bolygónkra kiterjedő természetátalakító tevékenységét, az ebből fakadó, szintén világméretű természeti és társadalmi problémákat úgy, hogy egyben használható támpontokat kapjanak e problémák megoldásainak következő évtizedekben várható irányaihoz is.

A tartalmi elemek feldolgozása a szűkebb és tágabb környezetünkről megszerzett ismeretek bővítése mellett nagymértékben hozzájárul a tanulók képességeinek fejlődéséhez.

A természeti, a társadalmi-gazdasági és a környezeti folyamatokban megfigyelhető kölcsönhatások feltárásával a földrajzoktatás hozzájárul a természettudományi szemlélet és gondolkodásmód kialakulásához. Szüntelenül változó és globalizálódó világunk természeti, környezeti és társadalmi-gazdasági folyamatainak megismeréséhez és megértéséhez elengedhetetlen a folyamatos tájékozódás és információszerzés, valamint a nyitott gondolkodás. Ezért a tartalmi elemek elsajátítása elképzelhetetlen a tanulók egyre önállóbbá váló információszerző tevékenysége nélkül. Így a tanítási-tanulási folyamatban nagy hangsúlyt kap az információszerzés és -feldolgozás képességének fejlesztése, különös tekintettel a digitális világ nyújtotta lehetőségek felhasználására. A tanítási-tanulási folyamat kiemelt célja a folyamatos önképzés iránti igény, valamint az élethosszig tartó tanulás képességének kialakítása. Hazánk és a világ társadalom-földrajzi jellemzőinek bemutatásával a műveltségi terület elősegíti a szociális és állampolgári kompetencia fejlődését. Napjaink társadalmi-gazdasági folyamatainak megismertetése nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók a gazdasági élet eseményeiben eligazodó aktív, kreatív, rugalmas és vállalkozóképes állampolgárrá válhassanak.

A földrajz tantárgy közép- és emeltszintű vizsgakövetelményei között a különbség az ismeretek mennyiségében, mélységében és megközelítési módjában is megnyilvánul. A középszintű vizsgán a jelölt általános földrajzi, környezeti műveltségéről ad számot. A vizsgafeladatok a tananyagban való általános tájékozottságot, az egyszerű összefüggések felismerését, a praktikus ismeretek birtoklását és alkalmazásának képességét mérik.
Az emelt szintű vizsgán emellett az összetettebb kölcsönhatások felismerését, a földrajzi-környezeti gondolkodás és az ismeretek alkalmazásának képességét várják el a vizsgázótól a különböző földrajzi-környezeti feladatok megoldása során.
Fontos kiemelni, hogy a földrajz érettségivizsga-követelmény tartalmazza az általános iskolai regionális földrajzi tananyagot is. Ezért a vizsga sikeres teljesítéséhez szükség van az általános iskolában tanultak szintézisére, valamint a középiskolában elsajátított ismeretek alapján történő újraértelmezésére. Az emelt szintű vizsga természetesen magába foglalja a középszintű vizsgakövetelményeket is.

A jelöltnek a földrajzi-környezeti ismeretein kívül számot kell adnia az alábbi földrajzi kompetenciák elsajátításáról is, ezért az alábbiak speciális fejlesztési feladatokat igényelnek:
- földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók használata, információk feldolgozása, értelmezése;
- földrajzi-környezeti ismeretek alkalmazása a mindennapokban tapasztalható természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti jelenségek, folyamatok magyarázatában, értelmezésében;
- különböző fajtájú térképeken közölt információk olvasása, értelmezése;
- kontúrtérképes feladatok megoldása;
- egyszerű gyakorlati és alapvető számítási feladatok elvégzése, az eredmények értelmezése;
- az ismeretanyag belső összefüggéseinek felismerése, több témakör ismeretanyagának logikai összekapcsolását igénylő, összetett feladatok megoldása;
- földrajzi-környezeti tartalmú információkkal kapcsolatos egyszerű vázlatrajzok, folyamatábrák, keresztmetszeti rajzok és térképvázlatok készítése;
- szövegalkotás és szövegértés földrajzi tartalmú témákhoz kapcsolódóan;
- földrajzi-környezeti szemlélet és gondolkodásmód alkalmazása feladatmegoldások, szóbeli és írásbeli témakifejtések során.

A HETI ÉS ÉVES ÓRASZÁMOK

	A tantárgy heti óraszáma	**A tantárgy éves óraszáma**
11. évfolyam	2	72
12. évfolyam	2	62

11. évfolyam

1. Tematikai egység/Fejlesztési cél	A Föld kozmikus környezete	Órakeret 10 óra

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
1.1. A Naprendszer kialakulása, felépítése, helye a világegyetemben Ismertesse a Naprendszer helyét, a Tejútrendszer alakját, méreteit. Igazodjon el a csillagászati nagyságrendekben. Különítse el a csillagok és a bolygók tartalmi jegyeit. Mutassa be a naptávolság, a hőmérséklet és az anyageloszlás összefüggéseit. Sorolja fel a csillagászat történeti fejlődésének jelentősebb állomásait. **1.2. A Nap és kísérői** Ismertesse a Nap jellemzőit (mérete, távolsága a Földtől, anyagi összetétele, belső és felszíni hőmérséklete). Ismertesse a Nap gömbhéjas szerkezetét, a Nap szféráinak jelenségeit és ezek hatását a földi életre. Mutassa be a Nap földi életet meghatározó szerepét, legfontosabb sugárzásait és azok légköri következményeit. Tudja megkülönböztetni a nap- és holdfogyatkozás kialakulásának okait. Magyarázza meg a holdfázisok és a napfogyatkozás kialakulásának okait. Sorolja fel a Föld- és a Jupiter-típusú bolygókat, sorrendjüket, mutassa be közös és egyedi jellemzőiket. Ismertesse a Hold mozgásának sajátosságát, értse a holdfázisok váltakozásának okát. Magyarázza a meteor és meteorit közötti különbséget. Legyen képes a Naprendszer bolygóiról készült adatsorok elemzésére. Jellemezze a Hold felszínét, bizonyítsa a hőmérséklet és a légkörhiány összefüggését. Mutassa be az üstökösök felépítésének jellemzőit, mozgásának jellemzőit, jellegzetes formájuk kialakulását. **1.3. A Föld és mozgásai** Legyen tisztában a Föld méreteivel (sugár, Egyenlítő). Bizonyítsa a Föld alakja és tengely körüli forgása közötti összefüggést. Tudja egyszerű rajzzal bemutatni a napsugarak hajlásszöge és a szoláris éghajlati övezetek kialakulása közötti összefüggést. Tengely körüli forgás	*Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek*: az ó- és a középkor tudományos gondolkodása. *Magyar nyelv és irodalom*: mitológia. *Fizika*: a bolygómozgás törvényei, a tömegvonzás törvénye, forgómozgás, viszonyítási rendszer, a csillagok energiatermelése, elektromágneses sugárzás, részecskesugárzás, nyomás, hőmérséklet, erő-ellenerő, űrkutatás. *Kémia*: hidrogén, hélium, gázok. *Matematika*: logika, matematikai eszközhasználat.

Magyarázza a nappalok és az éjszakák váltakozását. Ismerje az égitestek látszólagos napi K-Ny-i járását, a forgás Ny-K-i irányát. Alkalmazza az alapvető átváltásokat: 15 hosszúsági fok = 1 óra időkülönbség = 1 időzóna 1 hosszúsági fok = 4 perc időkülönbség Tudja kiszámítani a helyi és a zónaidőt. Nap körüli keringés Ismerje a keringés pályájának jellemzőit, a keringés idejét. Elemezzen a keringéssel kapcsolatos ábrákat. Ismerje a tavaszi és az őszi napéjegyenlőség, a nyári és a téli napforduló fogalmát és időpontját. Számítsa ki a Nap delelési magasságát a nevezetes időpontokban bármely földrajzi helyen. Alkalmazza feladatmegoldásban a dátumválasztó vonalat. Mutassa be a forgástengely ferdesége és az évszakok kialakulása közötti összefüggést. **1.4. Űrkutatás az emberiség szolgálatában** Tudjon példákat mondani az űrkutatás eredményeinek gyakorlati hasznosítására. Ismertesse a mesterséges holdak típusait és szerepüket a mindennapi életben. Legyen képes szövegek értelmezésére, a mesterséges égitestek, szondák jelentőségének bemutatására a Naprendszer és más galaxisok megismerésében.	*Biológia-egészségtan:* az élet fogalma, fotoszintézis. *Informatika:* digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata.

2. Tematikai egység/Fejlesztési cél	**A földi tér ábrázolása**	**Órakeret 6 óra**

Ismeretek/fejlesztési követelmények	**Kapcsolódási pontok**
2.1. A térképi ábrázolás Legyen tisztában a térkép és a valóság kapcsolatával, a térképi ábrázolás jelentőségével. Következtessen a nagy, a közepes és a kis méretarányú, illetve különböző tartalmú térképek felhasználási lehetőségeire. Magyarázza a kicsinyítés mértéke és a méretarány közötti kapcsolatot. A térképek jelrendszere Ismertesse a domborzatábrázolás különböző módszereit. Ismerje fel térképen a domborzati formákat. Értse, hogy a térképek készítésekor a különböző ábrázolási célok érdekében különböző módszereket alkalmaznak. Legyen képes a szintvonal, a magassági számok és a relatív	*Matematika:* arányszámítás, mértékegységek.

magasság fogalmának használatára. Ismerje a földrajzi fokhálózat jellemzőit. Tudjon térképvázlatot készíteni, és alakítsa ki jelrendszerét. Használja feladatmegoldásai során a tematikus térképen közölt információkat. **2.2. Térképi gyakorlatok** Alkalmazza a térkép jelei, színei és számai által közölt információkat. Legyen képes távolságot mérni és meghatározni egyenes és görbe vonal mentén különböző eszközök segítségével. Legyen képes távolság meghatározásra az Egyenlítő vagy valamely hosszúsági kör mentén fokhálózat segítségével. Legyen képes területszámításra arányszám felhasználásával. Tudja leolvasni a tényleges magasságot, kiszámítani a viszonylagos magasságot térképek alapján. Tudjon tájékozódni, helymeghatározást végezni földgömbön és térképen. Tudjon a méretarány használatát igénylő számításos feladatokat megoldani. Használja ismeretszerzésre a különböző méretarányú és tartalmú térképeket. Tudjon metszetet szerkeszteni a szintvonalas térkép alapján. Olvasson le információkat keresztmetszetről és tömbszelvényről, tudja azokat elemezni, összevetni térképekkel. Legyen képes tematikus térképek összehasonlító elemzésére. **2.3. Az űrtérképezés** Legyen tisztában a légi és az űrfelvételek felhasználási lehetőségeivel, tudjon példát mondani alkalmazásukra. Ismertesse a műholdfelvételek készítésének elvét. Tudjon azonosítani környezeti elemeket térképvázlattal vagy térképpel történő összevetés alapján légi és űrfelvételeken. Tudjon tényeket leolvasni légi és űrfelvételekről.	*Informatika*: adat, információ, adatbázis, digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata *Fizika:* elektromágneses sugárzás, űrkutatás, mesterséges égitestek.

3. Tematikai egység/Fejlesztési cél	A Föld mint kőzetbolygó szerkezete és folyamatai	Órakeret 15 óra

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A kőzetburok Ismertesse a földtörténeti korbeosztás nagy egységeit. Ismerje a relatív és az abszolút kormeghatározás elveit. **3.1. Földtörténet**	

Tudja időbeli sorrendjüket és hozzávetőleges időtartamukat, ismerje az egyes földtörténeti idők meghatározó eseményeit, képződményeit. Értelmezze a geoszférák fejlődését és annak kölcsönhatásait (őslégkör, ősóceán, bioszféra). Fogalmazza meg a légkör, a vízburok és a bioszféra fejlődésének kapcsolatát a földtörténeti eseményekkel. Ismertesse az őskontinenseket (Pangea, Laurázsia, Gondwana), feldarabolódásuk és összekapcsolódásuk következményeit. **3. 2. A Föld szerkezete és fizikai jellemzői** Mutassa be a Föld gömbhéjas szerkezetét, tudjon a témához kapcsolódó ábrát elemezni. Ismerje fel a geoszférák közötti kapcsolatokat. Ismertesse ábrák segítségével a Föld belsejének fizikai jellemzőit. Értelmezze az asztenoszféra áramlásainak és a kőzetlemezek mozgásainak kapcsolatát. Mutassa be a geotermikus gradiens gazdasági jelentőségét példák alapján. Hasonlítsa össze adatok és ábrák alapján az egyes gömbhéjak jellemző kémiai összetételét, hőmérsékleti, nyomás- és sűrűségviszonyait. Ismerje a földmágnesség és a tájékozódás kapcsolatát. **A kőzetburok szerkezete** Ismerje a kőzetlemez és a földkéreg fogalmát, jellemezze a szerkezetét. Jellemezze a kontinentális, az óceáni kőzetlemezt és az asztenoszférát. Nevezze meg és csoportosítsa felépítésük szerint a nagy kőzetlemezeket. Tudjon önállóan ábrát készíteni a kőzetburok felépítéséről. Soroljon fel topográfiai példákat a kőzetlemezhatárokra, és tudja megmutatni, felismerni azokat a térképen **A kőzetlemez-mozgások okai és következményei** *A kőzetlemezek mozgásai.* Mutassa be a lemezmozgások okait, típusait és azok következményeit. *Magmatizmus és vulkánosság* Értelmezze a vulkáni tevékenység és a kőzetlemezmozgások kapcsolatát. Mutassa be ábra segítségével a magmás ércképződés folyamatát. Magyarázza a nehéz-, a színes- és nemesfémércek képződését, és tudja ezt példákkal alátámasztani. Csoportosítsa a vulkánokat működésük, alakjuk és a kitörés helye szerint. Ismertesse a vulkáni működés jellegét és helyét meghatározó tényezőket. Mutasson meg térképen és ismerjen fel térképvázlatban vulkáni övezeteket és vulkánokat. Magyarázza példa segítségével az ún. „forró pontok” feletti vulkánosságot. Mondjon példát az utóműködésre és annak gazdasági jelentőségére. *A földrengés.* Magyarázza a földrengés kialakulásának okát, kapcsolatát a vulkánossággal és a lemezszegélyekkel.	*Biológia-egészségtan*: élő anyag, evolúció, rendszertan. *Matematika:* térbeli mozgások elképzelése időegységek, időtartammérés. *Magyar nyelv és irodalom*: szövegelemek időrendjének felismerése. *Informatika:* digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata. *Kémia:* szerves és szervetlen vegyületek, keverék, ötvözet, ásványok, kőszén, szénhidrogén, halmazállapotok. *Fizika:* úszás, sűrűség, nyomás, hőmérséklet, erőhatások, szilárd testek fizikai változásai, hullámterjedés. *Etika:* az erőforrásokkal való etikus gazdálkodás, egyéni és társadalmi érdek.

Ismerje az erősségmérés elvét, a rengések kísérőjelenségeit. Ismerje a rengésfészek, rengésközpont kapcsolatát. Mondjon példákat a pusztítás elleni védekezés lehetőségeire. **3.3. A hegységképződés** Mutassa be a hegységképződés típusait, kapcsolatát a kőzetlemezek tulajdonságaival és mozgásaival. Tudjon ezekre példákat mondani. Mutassa be a hegységképződési szakaszok egymásra épülését és összefüggéseit. Ismertesse a gyűrődés és a vetődés folyamatát, összefüggésüket a gyűrt- és röghegységek kialakulásával. Tudjon példákat mondani típusaikra, formáikra. Tudjon a hegységképződéshez kapcsolódó egyszerű folyamatábrákat rajzolni, elemezni. Legyen képes ábrákon, képeken megkülönböztetni a gyűrt- és a röghegységeket formakincsük alapján. Csoportosítsa a hegységeket szerkezetük, magasságuk és formakincsük alapján. **3.4. A kőzetburok (litoszféra) építőkövei** Hasonlítsa össze az ásványok és a kőzetek jellemzőit. Ismertesse a kőszenek és a szénhidrogének keletkezését. Magyarázza és mutassa be példákon a lemezmozgások, a kőzetek keletkezése és átalakulása kapcsolatát, a kőzetek anyagainak körforgását. Tudja keletkezés szerint besorolni, csoportosítani és felismerni az alábbi ásványokat, kőzeteket: kősó, mészkő, dolomit, homok, homokkő, lösz, kőszénfajták, kőolaj, agyag, bauxit, gránit, andezit, bazalt, riolit, vulkáni tufák, márvány, palás kőzetek. Ismerje fel a kéregszerkezet és az ásványkincsek előfordulása közötti kapcsolatokat. Mondjon példát az előfordulásukra és a felhasználásukra. Tudja jellemezni a bazaltot, az andezitet és tufáikat, a gránitot, a mészkövet és a löszt. **3.5. A Föld nagyszerkezeti egységei** Ismertesse a Föld nagyszerkezeti egységeit (ősföld, röghegység, gyűrthegység, süllyedékterület, óceáni medence, óceáni hátság, mélytengeri árok), és tudjon példákat mondani azok előfordulására. Mutassa meg a térképen és ismerje fel a térképvázlaton ezeket. Mutassa be a Föld nagyszerkezeti egységeinek kialakulását és átalakulásukat a földtörténeti idők folyamán. Legyen képes (képeken, ábrákon) felismerni, megkülönböztetni a nagy szerkezeti egységeket. Tudja magyarázni a nagyszerkezeti egységek formakincsének kialakulását. Mutassa be a nagyszerkezeti egységek és a jellemző ásványkincs-előfordulások kapcsolatát. *Ősmasszívumok (ősföld)* Ismertesse az ősmasszívumok szerkezeti típusait (fedett, fedetlen), morfológiai típusait (hegyvidék, lépcsős vidék, letarolt síkság, táblás vidék). *Röghegységek*	

Ismertesse a Kaledóniai-, a Variszkuszihegységrendszer tagjait, jellemezze a szerkezetüket. *Gyűrthegységek* Sorolja fel az Eurázsiai- és a Pacifikushegységrendszer tagjait. Hasonlítsa össze a két hegységrendszert. Mutassa be ábra és kép segítségével az ősföldek, a röghegységek és a gyűrthegységek formakincsét. *Süllyedékterületek, síkságok* Csoportosítsa a síkságokat tengerszint feletti magasságuk és keletkezésük szerint. Tudjon példát az egyes típusokra. Mutassa be gazdasági jelentőségüket. **3.5. A földfelszín formálódása** Támassza alá példákkal a külső és a belső erők, valamint az ember szerepét a felszínformálódásban (lepusztulás, szállítás, felhalmozás). Ismerje fel képeken, ábrákon, modelleken a felszínformákat (mélyföld, alföld, fennsík, dombság, középhegység, magashegység, völgy, medence, hátság). Legyen képes (képeken, ábrákon) felismerni, megkülönböztetni a felszínformákhoz kapcsolódó tájakat, tudja elhelyezni ezeket a kontinenseken és a földrajzi övezetekben. Tudjon ezekre példát mondani a kontinensek és hazánk területéről, tudja megmutatni a térképen és felismerni a térképvázlatban.	

4. Tematikai egység/Fejlesztési cél	A légkör földrajza	Órakeret 11 óra

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Levegőburok **4. 1. A légkör kialakulása, anyaga és szerkezete** Sorolja fel és csoportosítsa a légkört alkotó anyagokat. Ismertesse a légkör szerkezeti felépítését, a szférák jellemzőit és a bennük lezajló változások lényegét. Tudjon a témához kapcsolódó ábrát elemezni. Ismertesse a légkör fejlődését, összetételének változását, az ózonréteg kialakulását. Következtessen a levegő minőségére az összetétel változását bemutató adatsorokból. Mutassa be példák alapján az emberi tevékenység légszennyező és az ózonréteget károsító hatásait, következményeit, a szennyezés csökkentésének lehetőségeit.	*Kémia:* gázok jellemzői, gáztörvények, a víz tulajdonságai, kémhatás, kémiai egyenletek, légnyomás, hőmérséklet, áramlások, savas eső. *Fizika*: gáztörvények,

4.2. Időjárási és éghajlati elemek ***A levegő felmelegedése*** Magyarázza a levegő felmelegedését a földrajzi helyzet, a napsugarak hajlásszöge alapján. Bizonyítsa példákkal a felmelegedést és a lehűlést módosító tényezők szerepét. Ismerje a hőmérséklet gazdasági jelentőségével kapcsolatos fogalmakat (tenyészidőszak, hőösszeg, napfénytartam). Értelmezze ábra segítségével az üvegházhatás kialakulását, jelentőségét. Fogalmazza meg a felmelegedés és a lehűlés törvényszerűségeit. Mutassa be a hőmérséklet napi és évi járásának folyamatát és összefüggését a Föld fő mozgástípusaival. Tudja kiszámítani a napi és az évi középhőmérsékletet, a napi hőingást, az évi közepes hőingást, az abszolút hőingást. Ismerje az izoterma fogalmát. Legyen képes hőmérsékleti adatok grafikus ábrázolására és hőmérsékleti tematikus térképek összehasonlítására, elemzésére. ***A légnyomás és a szél*** Ismerje a légnyomás és az izobár fogalmát. A szelek Magyarázza a légnyomás változásának okát. Nevezzen meg trópusi ciklonokat, helyi szeleket, szélrendszereket (tornádó, parti szél, hegy-völgyi szél, városi szél), mutassa be jellegzetességeiket. Magyarázza a szél kialakulását, kapcsolatát a hőmérséklet és a légnyomás változásával; a Föld forgásából származó eltérítő erő szerepét a légáramlás irányának kialakulásában. Ismerje a főn kialakulását és jelentőségét. Ciklon és anticiklon Ismertesse a mérsékelt övezeti ciklon és anticiklon jellemzőit, kialakulásuk fő térségeit. Mutassa be hatásukat az időjárásra és az éghajlatra. Időjárási frontok Magyarázza a hidegfront és a melegfront kialakulásának feltételeit, mozgásukat, felhőzetüket, csapadékzónáikat. Legyen képes légköri képződmények felismerésére időjárási térképeken és műholdfelvételeken. Elemezzen időjárási térképeket. A szél felszínformáló tevékenysége Mutassa be a szél pusztító, szállító és építő felszínalakító munkáját. Ismerjen fel ábrán, képen a szél által formált képződményeket. Bizonyítsa az összefüggést a szél felszínformálása és a többi természetföldrajzi tényező között. ***Az általános légkörzés*** Az általános légkörzés rendszere Mutassa be a magas és alacsony légnyomású, a leszálló és felszálló légáramlású övezetek kialakulásának okait. Mutassa be ábra segítségével a függőleges légmozgások és a szelek kapcsolatát. Ismertesse az állandó szélrendszerek (passzátszelek, nyugatias szelek, sarki szelek) jellemzőit és kialakító tényezőiket. Ismerje a futóáramlás fogalmát és szerepét. Legyen képes bemutatni az általános légkörzés rendszerét egyszerű	kicsapódás, légnyomás, hőmérséklet, sűrűség, áramlások, sebesség, üvegházhatás. *Biológia-egészségtan*: légzés, keringés, légúti betegségek, allergia. *Matematika:* százalékszámítás, matematikai eszköztudás alkalmazása. *Informatika*: digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata. *Etika:* az egyéni felelősség felismerése, felelős viselkedés.

rajzon. A monszun szélrendszer Mutassa be a monszunszél évszakos irányváltozását és következményeit a mérsékelt és a forró övezetben. Ismerje a hőmérsékleti egyenlítő fogalmát és szerepét. Ismertesse a passzát és a forró övezeti monszun szélrendszer kapcsolatát. Tudjon magyarázó ábrát készíteni a monszun szélrendszerek kialakulásáról. ***Víz a légkörben*** Tudja használni a légköri folyamatok bemutatása során a következő fogalmakat: tényleges és viszonylagos vízgőztartalom, telítettség, túltelítettség, harmatpont, kicsapódás, halmazállapot-változás. Ismerje fel a főbb felhőtípusokat. Értse, mikor és miért alakulnak ki, milyen időjárást eredményeznek. Tudjon megoldani vízgőztartalom-számítási feladatokat. Tudja bemutatni ábra segítségével a felhőképződés folyamatát. Magyarázza a csapadékképződés és a különböző csapadékfajták kialakulásának folyamatát. Tudjon példákat mondani a csapadék felszínformáló hatására (leöblítés, vonalas erózió). Tudja példákkal alátámasztani a csapadék jelentőségét. ***Az időjárás és az éghajlat*** Értse az idő, az időjárás, az éghajlat egymáshoz való viszonyát, az időjárási és éghajlati elemek változásainak folyamatát, okait. Ismertesse az időjárás-jelentés és előrejelzés jelentőségét a mindennapi életben és a gazdaságban. Tudjon az éghajlati elemekkel kapcsolatos tematikus térképeket és klímadiagramokat összehasonlítani, adatokból diagramot szerkeszteni, szöveges forrásanyagot feldolgozni. Tudjon példákat mondani az időjárásváltozások biológiai hatásaira. Igazolja példákkal a légkör egységes rendszerként való működését, legyen képes a Föld éghajlatára vonatkozó törvényszerűségek, szabályok megfogalmazására. Mutassa be a társadalmi eredetű éghajlatváltozások okait és következményeit.	

5. Tematikai egység/Fejlesztési cél	**A vízburok földrajza**	**Órakeret 11 óra**

Ismeretek/fejlesztési követelmények	**Kapcsolódási pontok**
A vízburok kialakulása és tagolódása Mutassa be a vízburok tagolódását, a víz körforgásának folyamatát, az egyes területek vízháztartását meghatározó tényezőket. Ismertesse a vízburok kialakulását.	*Kémia:* víz, oldatok, oldódás, szénsav, nitrátok.

5.1. A világtenger *Az óceánok és a tengerek* Mutassa be az óceánok és a tengerek közötti különbségeket. A tengervíz fizikai és kémiai tulajdonságai Ismertesse a tengervíz felmelegedésének és lehűlésének, fagyáspontjának sajátosságait, víz fajhőjének és hőtároló képességének összefüggéseit. Mutassa be a földrajzi tényezők összefüggéseinek alkalmazásával a sótartalom változását egy hosszúsági kör mentén. Mutassa be a sótartalom változásának összefüggését a párolgással, a csapadékkal, a hozzáfolyással. *A tengervíz mozgásai* Magyarázza az óceán- és a tengervíz mozgási, áramlási rendszerének kialakulását és működését, lássa összefüggését az általános légkörzéssel. Ismerje fel a légkörzési és a vízkörzési rendszer hasonlóságait, kapcsolatait. Tudjon megmutatni térképen hideg és meleg tengeráramlásokat. Bizonyítsa tematikus térképek és éghajlati diagramok segítségével a tengeráramlások éghajlat-módosító hatását és mondjon példát azokra. Értelmezze a tengerjárás kialakulását, természeti és társadalmi-gazdasági következményeit. Mutassa be a tengervíz mozgásai és a partformák közötti összefüggést. A világtenger társadalmi-gazdasági hasznosítása Mutassa be példák alapján a világtengert, mint természeti erőforrást. Mondjon példát a tengeri üledék, az üledékes ásványkincsek képződésére. Ismertesse kitermelésük lehetőségeit. **5.2. A komplex vízgazdálkodás elemei** Ismerje a folyószabályozás lényegét és módszereit, mutassa be jelentőségét a társadalmi-gazdasági életben. Ismertesse a belvíz kialakulásának okait, az ár- és belvízvédelem feladatait. Sorolja fel a víznyerés lehetőségeit. Bizonyítsa példákkal a domborzat és a csapadék kapcsolatát a vízenergia hasznosításának lehetőségeivel. Következtessen a földrajzi elhelyezkedésből, a természet- és a társadalomföldrajzi jellemzőkből a vízigényekre és azok kielégítésének módjára. Mutassa be példák alapján a vizek védelmének, a vízzel való takarékosságnak szükségességét. Tudja szöveges források alapján bizonyítani a nemzetközi összefogás szükségességét a vízgazdálkodásban, a vizek védelmében. Mutassa be példák segítségével a nagy vízrendszerekbe való emberi beavatkozás helyi és regionális következményeit. **5.3. A jég és felszínformáló munkája** Mutassa be ábra alapján a hóhatár magasságának összefüggését a földrajzi szélességgel és a domborzattal. Hasonlítsa össze a belföldi és a magashegységi jégképződés	*Fizika:* nyomás, áramlások, tömegvonzás, energia. *Biológia-egészségtan*: eutrofizáció, vízi életközösségek. *Informatika:* digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata. *Etika*: az erőforrásokkal való etikus gazdálkodás, egyéni és társadalmi érdek, az egyéni felelősség felismerése, önkéntes segítőmunka.

folyamatát. Ismertesse a gleccserek és a belföldi jégtakaró pusztító és építő munkáját. Mutassa be konkrét tájak példáján a jég felszínformálásának következményeit. Ismerje fel ábrán, képen a jég által formált képződményeket (pl. jég csiszolta felszín, tóhátság, gleccservölgy, morénasánc, morénasíkság).	

6. Tematikai egység/Fejlesztési cél	A földrajzi övezetesség	Órakeret 12 óra

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
6.1. A talaj Jellemezze a leggyakrabban előforduló talajtípusokat, (pl. mezőségi talaj, barna erdei talaj, podzol, trópusi vörösföld, szikes), tudjon példát mondani földrajzi elhelyezkedésükre. Mondjon példákat a talaj pusztulását előidéző emberi tevékenységekre. Soroljon fel a talaj védelmét szolgáló megoldásokat, művelési módokat. Ismertesse a talajképződés folyamatát. Bizonyítsa az éghajlat meghatározó szerepét a talajok kialakulásában. Mondjon példákat azonális talajokra. Mutassa be tematikus térképek összevetésével az éghajlat, a talajtípusok és a gazdálkodás összefüggéseit. Bizonyítsa a domborzati jellemzők, a gazdálkodási mód és a talajpusztulás összefüggéseit. ***A geoszférák kölcsönhatásai*** Mutassa be példák segítségével az egyes geoszférákban lezajló folyamatoknak a többi geoszférára gyakorolt hatását és azok következményeit. Mondjon példákat a több geoszférára is kiterjedő környezeti ártalmakra, ezek kiváltó okaira és következményeire, a megelőzés és a megoldás lehetőségeire. Tudjon elemezni a témához kapcsolódó folyamatábrákat és szemelvényeket. **6.2. A szoláris és a valódi éghajlati övezetek** *Szoláris éghajlati övezetek* Magyarázza egyszerű rajz készítésével a napsugarak hajlásszöge és a felmelegedés mértékének földrajzi szélességtől függő változását. Magyarázza a szoláris övezetek határainak elhelyezkedését. Tudja bejelölni térképvázlatba a szoláris éghajlati övezeteket, tudja megfogalmazni helyüket a földrajzi fokhálózatban.	*Fizika*: meteorológiai jelenségek fizikai alapjai. *Matematika*: modellek és diagramok

Valódi éghajlati övezetek Mutassa be, hogyan módosítják az óceánok, a tengeráramlások, a szélrendszerek, a földfelszín és a domborzat az éghajlatot. Mutassa be a szoláris és a valódi éghajlati övezetesség közötti különbséget. **6.2.1. A vízszintes földrajzi övezetesség** Értelmezze a földrajzi övezetesség fogalmát, rendszerét (övezet, öv, terület/vidék). Jellemezze az egyes övezetek, övek, területek/ vidék éghajlati, vízrajzi és felszínformálódási sajátosságait, talaját és élővilágát. Mutassa be, hogyan befolyásolják a természetföldrajzi jellemzők a társadalom lehetőségeit az egyes övezetekben, övekben, területeken. Sorolja fel az egyes övek, területek/vidék legfontosabb gazdasági növényeit, tenyésztett állatait, a gazdálkodás területi típusait. Ismerje fel és jellemezze fényképek, ábrák és leírások alapján a földrajzi övezetesség tipikus területeit. Tudja elemezni a Föld és a kontinensek zonalitását bemutató tematikus térképeket, diagramokat. Tudjon klímadiagramokat értelmezni és összehasonlítani. Ismertesse a különböző övezetek, övek főbb környezeti problémáit Mutassa meg térképen és ismerje fel kontúrtérképen az egyes övezetek, övek, területek/vidék elhelyezkedését. Mutassa be az összefüggéseket és a törvényszerűségeket a földrajzi övezetesség elemeinek kapcsolatrendszerében (talajképződés folyamata, vízháztartást befolyásoló tényezők, felszínformálódási folyamatok). Tudjon példákat mondani az övezetesség és a táj eltartóképességének kapcsolatára, az övezetesen elrendeződő természeti erőforrásokra. Tudja térképen megmutatni, munkatérképre berajzolni az életközösségek környezetkárosodással leginkább sújtott területeit. Mondjon példákat arra, hogyan kezeli a társadalom az övezetek, övek, területek környezeti problémáit. Ismerjen fel öveket, területeket/vidéket klímadiagramok alapján. Tudjon tematikus térképek összehasonlításával komplexen jellemezni éghajlati övezeteket, öveket, területeket/vidéket. Legyen képes az övezetességet bemutató komplex szelvény elemzésére. **A forró övezet** Mutassa be a környezeti tényezők és a természetföldrajzi jellemzők változását az Egyenlítő és a térítőkörök között. Egyenlítői öv Magyarázza az övezet öveinek elkülönítési szempontjait. Mutassa be a passzát szélrendszer szerepét az egyenlítői éghajlat és a többi természetföldrajzi jellemző kialakulásában. Mutassa be a trópusi erdőirtások és felégetések következményeit. Átmeneti öv Hasonlítsa össze a nedves és száraz szavanna éghajlati sajátosságait, értse a különbségek okát. Mutassa be az összefüggést a passzát szélrendszer és az éghajlat átmeneti jellege között.	megértése, adatleolvasás. *Biológia-egészségtan:* életfeltételek, életközösségek, biomok, ökológiai kapcsolatrendszerek, talaj, az élővilág rendszerezése. *Magyar nyelv és irodalom*: szövegegységek közötti tartalmi különbségek felismerése. *Etika*: más kultúrák iránti érdeklődés.

Értelmezze a száraz és csapadékos időszak váltakozásának hatását az egyes természetföldrajzi tényezőkre. Mutassa be a szavannák túllegeltetésének és a növényzet felégetésének hatásait. Térítői öv Értelmezze az állandóan leszálló légáramlás szerepét trópusi sivatagi éghajlat kialakulásában. Tudja magyarázni a sivatagi váztalajok kialakulását. Ismertesse az időszakos vízfolyások, a jövevényfolyók és az oázisok szerepét a gazdálkodásban. Monszun vidék Magyarázza a Hindusztáni-félsziget példáján a trópusi monszun kialakulását, a nyári és a téli monszun, valamint a domborzat szerepét a csapadék térbeli és időbeli eloszlásában. Mutassa be az összefüggést a forró övezeti monszun éghajlat és a monszungazdálkodás sajátosságai között. **Mérsékelt övezet** Értelmezze az övezet öveinek elkülönítési szempontjait. Ismertesse a mérsékelt övezeti erdőirtások, a füves területek feltörésének, túllegeltetésének következményeit. Jellemezze a mérsékelt övezet sajátosságait egy adott hosszúsági vagy szélességi kör mentén készült komplex szelvény alapján. ***Meleg mérsékelt öv*** Magyarázza a meleg-mérsékelt övön belüli földrajzi különbségek okait. Mediterrán terület Mutassa be a mediterrán éghajlat jellegzetességeinek összefüggését az uralkodó szélrendszer váltakozásával. Monszun terület Hasonlítsa össze különböző források alapján a forró övezeti és a mérsékelt övezeti monszun éghajlatot. Indokolja a mediterrán és a mérsékelt övezeti monszun éghajlat elhelyezkedését, eltérő jellemzőit. ***Valódi mérsékelt öv*** Mutassa be az óceántól való távolság és a nyugati szelek hatását a természetföldrajzi tényezők NY-K irányú változásaira. Igazolja éghajlati diagramok és keresztmetszeti ábrák összehasonlító elemzésével a kontinentalitás NY-K irányú változását Eurázsiában. Ismertesse a környezeti tényezők szerepét a növénytermesztés és az állattenyésztés jellemzőinek változásában. Óceáni terület Mondjon példát térkép segítségével az óceánok és a tengeráramlások éghajlat-módosító hatására. Mérsékelten szárazföldi terület Ismertesse a nedves-kontinentális éghajlat átmeneti jellegét. Mutassa be a hasonlóságokat és a különbségeket a nedves és a száraz kontinentális éghajlat sajátosságai között. Szárazföldi terület Mutassa be a száraz-kontinentális éghajlat kialakulásának okait. Ismertesse a füves puszta, a sztyep, a préri és a pampa területi különbségeit. Ismertesse a terület speciális környezeti problémáit (a nem művelt területek feltörése, túlöntözés stb.) kialakulásuk okait. Tudjon példát mondani a terület környezeti problémáinak lehetséges	

megoldásaira. Szélsőségesen szárazföldi terület Ismertesse a tengerektől való távolság és a domborzat szerepét a mérsékelt övezeti sivatagi éghajlat kialakulásában. Ismertesse a szikesedés, illetve a másodlagos szikesedés folyamatát, okait. Hasonlítsa össze a forró és a mérsékelt övezeti sivatagi éghajlatot. Mutassa be a hő- és fagyaprózódás felszínformáló szerepét a területen. Ismertesse az időszakos vízfolyások, a lefolyástalan területek kialakulásának okait, a vízszerzési lehetőségek szerepét a terület gazdasági hasznosításában. ***Hideg mérsékelt öv*** Hasonlítsa össze a tajga éghajlat kiterjedését az északi és a déli félgömbön. Mutassa be, mely tényezők befolyásolják az öv gazdasági hasznosítását. Bizonyítsa példákkal a gazdasági hasznosítás okozta környezeti problémákat az övben. Ismertesse a vízháztartás sajátosságait az övben. **A hideg övezet** Ismertesse a sarkköri és a sarkvidéki öv elkülönítésének szempontjait. Magyarázza a nappalok és az éjszakák időtartamának földrajzi szélességtől függő változását. Ismertesse, hogyan befolyásolják a hideg övezet természetföldrajzi jellemzői a társadalom lehetőségeit. Mondjon példákat az emberi tevékenység (bányászat, vadászat) kiterjesztésének várható következményeire a hideg övezetben. Sarkköri öv Mutassa be a tundra éghajlat hatását a többi természetföldrajzi jellemzőre. Ismertesse a talajképződés és a felszínformálódás övre jellemző vonásait. Sarkvidéki öv Ismertesse az állandóan fagyos éghajlat hatásait a többi természetföldrajzi jellemzőre és az élővilág elterjedésére. Magyarázza a belföldi jégtakaró kiterjedésének különbségét az északi és a déli félgömbön. **6.2.2. A függőleges földrajzi övezetesség** Mutassa be az összefüggést a tengerszint feletti magasság és a környezeti tényezők változása között. Mutassa be a külső erők magassággal változó felszínformáló szerepét a magashegységekben. Mutassa be keresztmetszeti ábrák segítségével a forró és a mérsékelt övezet hegységeinek függőleges övezetességét, a gazdálkodási lehetőségek változását. Mondjon példát olyan országokra, ahol a mezőgazdasági termelés a függőleges övezetességhez igazodik. Legyen képes függőleges övezetességet bemutató keresztszelvényt készíteni, képeket, ábrákat, szövegeket elemezni. Hasonlítsa össze a növénytermesztés vízszintes és függőleges övezetességgel összefüggő rendszerét.	

7. Tematikai egység/Fejlesztési cél	Társadalmi folyamatok a 21. század elején	Órakeret 7 óra

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
7.1. A népesség földrajzi jellemzői *A népesség számbeli alakulása, összetétele* Mutassa be a demográfiai robbanás okait, következményeit. Tudja kiszámítani a természetes szaporodás mértékét. Tudja összekapcsolni a korfán tapasztalható eltéréseket jellemző történelmi eseményekkel. Jellemezze a népesedési szakaszokat. Mutassa be a népesedési szakaszok és a korfa alakjának összefüggését. Magyarázza példák alapján a természetes szaporodást befolyásoló tényezőket. Ismertesse az elöregedő és a fiatalodó társadalmak korösszetételéből adódó társadalmi-gazdasági következményeket. Tudja leolvasni és értelmezni a korfa adatait. Mutassa be adatok alapján a népesség kor- és foglalkozási szerkezetét, következtessen abból a gazdaság fejlettségére. Tudja példákon bemutatni a népességgyarapodás környezeti következményeit szemelvények felhasználásával. Mutassa be a foglalkozási átrétegződés okait és módjait. *A népesség területi eloszlása* Tudja kiszámítani adatok alapján a népsűrűséget. Nevezze meg és mutassa meg térképen a Föld legnagyobb népességkoncentrációit. Magyarázza meg a népesség egyenlőtlen elrendeződésének okait és következményeit. Bizonyítsa statisztikai adatok alapján az urbanizálódás és a gazdasági fejlettség összefüggéseit. Mondjon példákat a népességvándorlások típusaira, kapcsolja össze azokat történelmi eseményekkel, illetve a népesség mai eloszlásával. Értelmezze a falusi és városi népesség országonként eltérő arányait és annak összefüggéseit a gazdasági fejlettséggel. Ismertesse és tudja megmutatni térképen az emberfajták földrajzi elterjedését. Értse a nagyrasszok kialakulásának földrajzi és környezeti okait. **7.2. A települések földrajzi jellemzői** Csoportosítsa a településeket szerepkörük szerint. Mutassa be példák alapján a város kialakulásának folyamatát. Igazolja példákkal a település szerepköre, alaprajza és arculata közötti összefüggést. Magyarázza a városodás és a városiasodás folyamata közötti különbségeket.	*Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek*: demográfiai folyamatok; vallás, nemzetiség, a városok kialakulása, urbanizáció jellemzői. *Biológia-egészségtan*: emberfajták. *Matematika*: logikus gondolkodás, matematikai eszközhasználat. *Idegen nyelvek*: a nyelvtanulás fontossága (motiváció). *Informatika*: digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata. *Etika*: a vallás szerepe, más kultúrák értékeinek elismerése.

Ismerje fel képeken, ábrákon és leírásokban a városok övezeteit, eltéréseit a különböző földrészeken. Ismertesse a városokba áramlás eltérő okait a Föld különböző gazdasági fejlettségű térségeiben. Csoportosítsa a falvakat alaprajzuk és funkciójuk szerint. Mutassa be a falvak átalakulási folyamatát, szerepük átértékelődését. Ismertesse a tanya változó szerepét és típusait. Mutassa be az agglomeráció, a bolygóváros és az alvóváros kialakulásának folyamatát, mutasson példát ezekre a térképen. Mutassa be a tanyavilág kialakulásának okait. Hasonlítsa össze a tanyát és a farmot. Mutassa be példákkal a nagyvárosi élettel járó környezeti és társadalmi gondokat, nevezzen meg megoldási lehetőségeket. Ismerje föl ábrákon és képeken a különböző földrajzi övezetek és övek településképének, építkezési módjának sajátosságait.	

12. évfolyam

1. Tematikai egység/Fejlesztési cél	A világgazdaság jellemző folyamatai	Órakeret 11 óra

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
1.1. A világgazdaság általános jellemzése, szerkezetének átalakulása és jellemző folyamatai A világgazdaság felépítése, ágazatai Mutassa be a világgazdaság ágazati felépítését. Mutassa be az egyes társadalmi tényezők (pl. munkaerő minősége, népesség struktúrája, hagyományok, a rendelkezésre álló tőke stb.) szerepét a gazdasági életben. A gazdasági fejlettség és területi különbségei Nevezze meg a gazdasági fejlettség fő mutatóit. Értelmezze és alkalmazza a gazdasági fejlettség mutatóit, az összehasonlítás módszereit. Tudjon példákat különböző fejlettségű országokra. Mutassa be példák alapján a gazdasági fejlettség területi különbségeit, kapcsolatát az életszínvonallal. Bizonyítsa példákkal, hogy az országok gazdasági fejlettségi csoportokba sorolása csak több mutató alapján megbízható. Mutassa be példákkal az eltartott és a foglalkoztatott népesség arányának, a mezőgazdaság és a külkereskedelem mutatóinak a gazdasági fejlettséggel való összefüggéseit. Alkalmazza konkrét példákban az életszínvonal és az életminőség mérésére szolgáló mutatókat. A világgazdaság működése és folyamatai Ismerje föl leírásokban és hírekben a globalizáció folyamatát, jelenségeit. Ismertesse a multinacionális vállalatok működésének elvét példák alapján. Mutassa be a piacgazdaság működését, elveit. Tudjon példákat mondani a nemzetközi tőke-összefonódásokra. Hasonlítsa össze a piacgazdaság és a tervgazdaság működését. Mutassa be a működőtőke mozgásának legfőbb irányait és hatásait a gazdasági fejlődésben. **A termelés, a fogyasztás és a kereskedelem kapcsolata** Mutassa be a világkereskedelem legjelentősebb irányait és főbb országcsoportjait, országait. Vázolja fel a nemzetközi munkamegosztás és a világkereskedelem kialakulásának folyamatát. Mutassa be példákkal a külkereskedelem áruszerkezetének összefüggését a fejlettséggel. Értelmezze a példák bemutatásával a protekcionizmus, a vámok, az	*Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:* az eltérő gazdasági fejlettség történelmi alapjai, Európa a 20. század második felében, gazdaságtörténet. *Matematika*: statisztikai adatok értelmezése, kamatszámítás. *Etika*: a pénz szerepe a mindennapi életben. *Informatika*: digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata. *Technika, életvitel és gyakorlat*: a

export-kényszer, a munkaerőpiac, a tőkepiac szerepét a világgazdaságban. Nevezzen meg fontos kereskedelmi társulásokat. Tudjon példákat mondani a világpiactól való különböző fajtájú és mértékű függőségekre. Készítsen vázlatot az európai integrációs folyamatról. Bizonyítsa az egyéb szolgáltatások szerepét és jelentőségét a kereskedelemben. **1.2. A világ élelmiszer-gazdaságának jellemzői és folyamatai** A mezőgazdaság és az élelmiszergazdaság kapcsolata Értékelje az élelmiszer-gazdaság szerepét a gazdasági életben. Mutassa be példákkal a természeti tényezők és a mezőgazdaság kapcsolatát, az élelmiszer-termelés övenként, területenként eltérő lehetőségeit és a mezőgazdasági termelés módjait. Hasonlítsa össze a mezőgazdasági termelés típusait. Magyarázza meg az eltartóképesség eltérő alakulását a különböző társadalmi-gazdasági fejlettségű és eltérő természeti adottságokkal rendelkező régiókban. Mutassa meg térképen, nevezze meg kontúrtérképen a legnagyobb mezőgazdasági termelők és fogyasztók földrajzi elhelyezkedését. Legyen képes az élelmiszer-gazdasággal kapcsolatos tematikus térképek olvasására, adatsorok értelmezésére, az ábrázolt összefüggések feltárására. Mutassa be az élelmiszertermelést befolyásoló társadalmi tényezők szerepét különböző országcsoportok példáján. Mondjon példát a mezőgazdasági termelés következtében fellépő környezetkárosító folyamatokra. Indokolja az élelmiszer-gazdaság legdinamikusabb ágazatainak fejlődését. Növénytermesztés. Mutassa meg a térképen a művelésre alkalmas területek földrajzi eloszlását, kapcsolatát a földrajzi övezetességgel. Tudja csoportosítani a termesztett növényeket és megnevezni termesztésük legfontosabb körzeteit. Állattenyésztés. Következtessen adatokból, valamint az állattartás feltételeiből az állattenyésztés fejlettségére. Mutassa be példákkal a vallás és a társadalmi szokások szerepét az állattartásban. Igazolja példákkal az állattartás típusa és a társadalmi-gazdasági fejlettség összefüggését. Erdőgazdálkodás, hal- és vadgazdálkodás Nevezze meg az erdőgazdálkodás és a halászat fő területeit a Földön. Mutassa be az erdők ökológiai szerepét és az erdőket veszélyeztető folyamatokat. Mutassa be a túlhalászás okait és veszélyeit. **1.3. A világ energiagazdaságának és iparának átalakulása** Energiagazdaság. Mutassa be az energiagazdaság szerepét a gazdasági életben. Mutassa be a kőolajválság eltérő hatását a különböző	családi gazdálkodás, a jövedelem, hitelfelvétel.

országcsoportokra. Tudja csoportosítani az energiahordozókat. Ismerje az energiahordozók keletkezésének módját, alkalmazásuk előnyeit és hátrányait. Tudja megmutatni a térképen a világ legfontosabb kőszén-, kőolaj- és földgázlelőhelyeit. Hasonlítsa össze a különböző fejlettségű gazdaságok energiaigényeit és energiahatékonyságát. Tudja összehasonlítani az energiahordozók kitermelésének és felhasználásának területi elhelyezkedését. Mutassa be a megújuló energiaforrások szerepének várható változását. Olvassa le adatsorokból az energiahordozók felhasználásában bekövetkezett változásokat. Mondjon példákat az energiagazdaság okozta környezeti problémákra. Érveljen a környezetkímélő energiatermelés és -felhasználás szükségessége mellett. Ismertesse az energiatermelésből adódó környezeti gondok megoldására kidolgozott elképzeléseket. Ipar. Mutassa be adatsorok vagy diagramok alapján az ipar változó jelentőségét a gazdasági életben. Mutassa be az ipari és a technológiai parkok szerepét, tudjon ezekre példát mondani. Tudja használni az ipar fejlettségének jellemzésére alkalmas mutatókat. Indokolja az ipar 20. századi nagy területi átrendeződéseit. Mutassa be a telepítő tényezők szerepét és azok átértékelődését az egyes iparágak és iparvidékek életében. Értelmezze példák alapján a beszállítói, az alapanyaggyártó és a feldolgozó-összeszerelő szerepkör jelentőségét a világ ipari termelésében. Tudjon példákat mutatni a térképen a kitermelő- és a feldolgozóipari körzetekre, valamint a nagy hazai és nemzetközi ipari tömörülésekre. Magyarázza meg az ipar szerkezete és a gazdasági fejlettség összefüggését, a szerkezetváltás folyamatát. Tudjon térképek segítségével bemutatni egy tipikus gazdasági régiót. Ismerje fel képi vagy szöveges források alapján az ipari termelés környezetkárosító hatásait. **1.4. A harmadik és a negyedik szektor jelentőségének növekedése** Értékelje a közlekedés társadalmi-gazdasági szerepét. Mutassa be a közlekedési hálózat kialakulása és a természeti adottságok közötti összefüggést. Az infrastruktúra Értékelje az egyes szállítási módok előnyeit és hátrányait. Mutassa be a közlekedési ágazatok arányában történt változásokat, ezek okait. Mondjon európai és hazai példákat a közlekedés fejlesztésének és átalakításának legfontosabb szempontjaira. Olvassa le tematikus térképről az áruszállítás legfontosabb irányait. Mutassa be példák segítségével az egyes közlekedési-szállítási módok környezetkárosító hatásait.	

Ismertesse a lehetőségeket a közlekedés környezetkárosító hatásainak csökkentésére. Indokolja a hírközlés fontosságát a társadalmi- gazdasági élet fejlődésében. Mutassa be szemelvények és adatsorok összehasonlító elemzésével az infrastruktúra kapcsolatát az életminőséggel. A harmadik és a negyedik szektor Mutassa be diagramok, adatok segítségével a harmadik és a negyedik szektor szerepének időbeli átalakulását. Érzékeltesse példákkal a harmadik és a negyedik szektor jelentőségét a mai világgazdaságban és a társadalmi életben. Illusztrálja példákkal a szolgáltatás jelentőségének és belső arányainak változását. **1.5. A működőtőke és a pénz világa** Mutassa be a szükséglet és a termelés, a fizetőképes kereslet és a gazdasági egyensúly összefüggését. Tudja felsorolni a költségvetés fő összetevőit. Magyarázza az adósságválság okait és gazdasági következményeit. Tudjon példát mondani inflációt és költségvetési hiányt gerjesztő folyamatokra. Mutassa be a transznacionális vállalatok (TNC) működését, a termelésszervezés sajátosságait vállalatpéldákon; Ismerje fel a globalizáció és a TNC-k kapcsolatát. Tudja bemutatni a globalizáció következményeit, mindennapi életünkre gyakorolt hatását. Mutassa be az egyoldalú gazdasági szerepkörű (pl. „banánköztársaságok”, nyersanyagkitermelő, főként bérmunkát végző, idegenforgalmi szolgáltatásból élő) országok gazdasági nehézségeit adatsorok, képek, szemelvények segítségével. Vázolja fel a trópusi üdülőszigetek és az adóparadicsomok kialakulásának okait, gazdaságuk jellemzőit. Értékelje az „olajországok” világgazdasági jelentőségét és a tranzitországok szerepét. Mutassa be példák alapján a társadalmi sajátosságok (pl. vallási és nemzetiségi összetétel, gyarmati múlt) jelentőségét az egyedi szerepkörök kialakulásában. Mutassa be az ENSZ, az EFTA, a NAFTA, az OECD, az Európa Tanács, a WHO, a Vöröskereszt és a Vörös Félhold szervezetek működési területeit.	

2. Tematikai egység/Fejlesztési cél	**Az Európán kívüli kontinensek, tájak, országok társadalmi-gazdasági jellemzői**	**Órakeret 16 óra**

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
2.1. A világgazdasági pólusok, a világgazdaság peremterületei Mutassa meg a térképen a világgazdasági pólusokat és azok vezető országait. Magyarázza meg a világgazdasági pólusok kialakulásának okait, folyamatát és területi átrendeződését. Mutassa be összehasonlító adatsorok vagy diagramok alapján a pólusok világgazdasági jelentőségét. Hasonlítsa össze a centrum- és a perifériaországok világgazdasági szerepkörét. Magyarázza meg a periféria-térségek kialakulásának okait. Értelmezze a periféria helyzet társadalmi-gazdasági jellemzőit. Mutassa meg térképen a Föld különböző területeinek periféria-országait. Támassza alá példákkal az eltérő fejlettségű periféria-országok felzárkózásának különböző lehetőségeit. **2.2. A kontinensek általános természet- és társadalomföldrajzi képe** Mutassa be az egyes kontinensek földrajzi sajátosságait. Mutassa meg térképen, nevezze meg kontúrtérképen és jellemezze a nagytájakat, a folyókat, a tavakat. Mondjon példákat az egyes kontinenseken előforduló nagyszerkezeti egységekre. Elemezze tematikus térképek alapján a geológiai szerkezet és az ásványkincsek összefüggéseit. Mondjon példákat a kontinensek főbb erőforrásaira. Ismerje fel képek, ábrák, leírások és tematikus térképek alapján a földrajzi öveket, a kontinensek jellemző területeit, tipikus tájait. Ismertesse a kontinens szerkezeti felépítését és annak lemeztektonikai hátterét. Mutassa be éghajlati, növényzeti és talajtérképek összehasonlító elemzésével a kontinensek természetföldrajzi adottságait. Ismerje fel diagramok alapján a földrészek egyes éghajlatait és térképvázlatokon az egyes éghajlati öveket. Mutassa be az egyes kontinensekre jellemző példákkal a vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség rendszerét. Legyen képes keresztmetszetet elemezni a kontinensek természeti adottságairól. Ismertesse a népességkoncentrációk kialakulását, jellemzőit, a népesség egyenlőtlen elhelyezkedésének okát. Magyarázza a kontinensek országcsoportjainak eltérő ütemű gazdasági fejlődését. Mutassa be a kontinensek világgazdasági szerepét, annak változásait. Ismertesse a mezőgazdasági termelés egyes kontinenseken jellemző típusait és azok fontosabb terményeit. Tudja felsorolni, térképen megmutatni és kontúrtérképen megnevezni a kontinensek jellegzetes térségeit, tanult országait,	*Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek*: ókori öntözéses kultúrák (Egyiptom, Mezopotámia, India, Kína), világvallások gyarmatosítás, nagy földrajzi felfedezések, az Amerikai Egyesült Államok megalakulása. *Magyar nyelv és irodalom*: útleírások, tájleírások. *Művészetek*: távoli tájak népeinek kulturális értékei. *Informatika*: digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata. *Etika*: más kultúrák értékeinek tisztelete.

azok fővárosát és egyéb gazdasági központjait. Tudjon példát mondani a földrészekről az emberi beavatkozás környezetkárosító hatásaira. **2.2.1. Amerika általános földrajzi képe** Hasonlítsa össze tematikus térképek segítségével Észak-, Közép- és Dél-Amerika természeti adottságait, erőforrásait. Vesse össze a földrajzi övezetességet Dél- Amerikában és Afrikában, indokolja a különbségeiket. Igazolja példákkal az észak-déli nyitottság éghajlati következményeit Észak- Amerikában. Mutassa be a vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség hatását a gazdálkodásra. Mutassa be a kontinens társadalmi-kulturális alapon történő felosztásának jellemzőit.Mondjon példákat az amerikai integrációs törekvésekre. Mutassa be példák alapján a népesség városba áramlásának okait és. Hasonlítsa össze az ültetvényeken és a farmvidékeken folyó termelést.jellemzőit Mondjon példákat az ipar szerkezetének és fejlettségének különbségeire az egyes kontinensrészeken. **Országai.** **Amerikai Egyesült Államok** Mutassa be az USA világgazdasági vezető szerepének kialakulását. Értékelje fejlődésének természeti és társadalmi feltételeit. Ismertesse a népesség összetételének változásait, a bevándorlás szerepét a társadalmi-gazdasági fejlődésben. Jellemezze az ország gazdaságának szerkezetét. Jellemezze tematikus térképek alapján a mezőgazdaság övezetességét. Ismertesse az egyes övek sajátosságait, fő terményeit. Mutassa be összefüggéseiben és elemezze a nagy gazdasági körzetek fejlődésének tendenciáit. Hasonlítsa össze az egyes gazdasági körzetek és a központok természeti és társadalmi adottságait, a jellemző gazdasági tevékenységeket, a fejlődés eltérő ütemét. **Mexikó** Mutassa be tematikus térképek felhasználásával az ország társadalmi-gazdasági életének jellemzőit. Mutassa be Mexikó példáján a fejlődő országok városiasodásának jellemző vonásait. Hasonlítsa össze az egyes gazdasági körzetek és a központok természeti és társadalmi adottságait, a jellemző gazdasági tevékenységeket, a fejlődés eltérő ütemét. **Brazília** Mutassa be a területi gazdasági különbségek természeti és társadalmi okait. **2.2.2. Ázsia általános földrajzi kép** Ismertesse az ázsiai nagy sivatagok kialakulásának okait. Mutassa be példák alapján a monszun szerepét a gazdasági élet jellemzőinek kialakulásában. Mutassa be a kontinens vallási-kulturális sokszínűségét, ennek következményeit a társadalom életében. Mutassa be a kontinens világgazdasági szerepét, annak változásait.	

Mutassa be a népességrobbanást statisztikai adatok segítségével, mondjon példákat a következményeire és a megoldásukra tett erőfeszítésekre. Elemezze az élelmezési problémák kialakulásánakokait, ismertesse a megoldásukra tett erőfeszítéseket. **Országai** **Japán** Mutassa be a szigethelyzet és a természeti erőforrások szűkösségének következményeit a gazdasági fejlődésben. Mutassa be a gyarmatosítás hatását a térség társadalmi-gazdasági fejlődésére. Ismertesse a társadalmi-gazdasági fejlődés sajátos vonásait. Támassza alá tényekkel Japán szerepét Ázsia gazdasági fejlődésében. Mutassa be a természeti feltételekhez és a társadalmi szokásokhoz alkalmazkodó japán mezőgazdaság vonásait. Bizonyítsa a világpiac igényeihez való alkalmazkodás szerepét a gazdaság fejlődésében. Nevezze meg az ipar fő ágazatait, termékeit. Tudja tényekkel alátámasztani a Japán gazdaság szerepét a világkereskedelemben. **DélkeletÁzsia iparosodott és iparosodó országai** Nevezze meg a térséghez tartozó országokat. Mutassa be példák alapján a térség országainak sajátos társadalmi-gazdasági fejlődését, azok természeti és társadalmi hátterét. Ismertesse a felzárkózó országokat, sorolja fel gazdasági fejlődésük okait és jellemzőit. Fogalmazza meg adatok alapján a csoport országainak hasonló és eltérő gazdasági vonásait. **Kína** Ismertesse a népességszám növekedésének időbeli változásait. Hasonlítsa össze Kelet- és Nyugat-Kína mezőgazdaságát. Ismertesse a társadalmi-gazdasági fejlődés sajátos vonásait. Ismertesse a külföldi tőke szerepét az ország gazdaságának fejlődésében. Ismertesse az ország erőforrásait, az országon belüli területi fejlettségi különbségek okait. Mutassa be Hongkong szerepét Kína és Délkelet- Ázsia társadalmi-gazdasági fejlődésében. Mutassa be statisztikai adatok, diagramok és szöveges források felhasználásával az ország világgazdasági jelentőségét. **India** Ismertesse az ország népesedési folyamatát és ezek összefüggését az élelmezéssel. Támassza alá példákkal a társadalmi, vallási hagyományok szerepét India gazdasági életében. Jellemezze a természeti adottságokhoz igazodó mezőgazdaságot. Mutassa be az iparfejlődés eredményeit és ellentmondásait, a külföldi tőke szerepét. **NyugatÁzsia, arab világ** Nevezzen meg a területen élő népeket. Mutassa be statisztikai adatok és diagramok alapján a terület kőolajgazdagságának világgazdasági jelentőségét.	

Ismertesse példák alapján a kőolaj szerepét a térség országainak társadalmi-gazdasági életében. Csoportosítsa a térség országait gazdasági fejlettségük alapján. Bizonyítsa a térség geopolitikai fontosságát. Mutassa be a vallás meghatározó szerepét a társadalmi-gazdasági életben. Ismerje az arab világ gazdasági jelentőségét, országainak közös és egyedi vonásait. Ismertesse Izrael sajátos gazdasági fejlődését. **2.2.3. Ausztrália és Óceánia** Mutassa be tematikus térképek segítségével a természeti adottságokban megnyilvánuló összefüggéseket, és az ausztrál gazdaság legfőbb vonásait. Értékelje Ausztrália szerepét a világgazdaságban. **2.2.4. Afrika általános földrajzi képe** Jellemezze Afrika tipikus tájait (sivatag, oázis, éhségövezet). Mutassa be a mezőgazdasági termelés övezetes elrendeződését. Hasonlítsa össze trópusi-Afrika különböző természeti földrajzi adottságú tájainak gazdasági életét. Mondjon példákat a gazdaságilag fejlett és fejlődő területekre, országokra. Mutassa be a gyarmatosítás következményeit, a társadalmi-gazdasági elmaradottság okait, a népesedési problémákat, a megoldási lehetőségek ellentmondásait.	

3. Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Európa tájak, országok társadalmi-gazdasági jellemzői A társadalmi-gazdasági fejlődés regionális különbségei	Órakeret 12 óra

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
3.1. Európa általános természetföldrajzi képe Ismertesse a nagytájak felszínformáit, földtörténeti múltjuk és geológiai szerkezetük közötti összefüggést. Mutassa be a kontinens kialakulásának folyamatát geológiai és szerkezetmorfológiai térképek segítségével. Támassza alá példákkal a geológiai szerkezet és az ásványkincsek előfordulásának összefüggését. Magyarázza a lemeztektonikai folyamatok és a kontinens területének változása közötti összefüggést. Mutassa meg a térképen és jellemezze a kontinens nagytájait, szerkezeti egységeit, éghajlatait. Ismerje fel kontúrtérképen, ábrán, képen a fontosabb szerkezet-domborzati egységeket. Mutassa be konkrét példákon az éghajlatot alakító és módosító tényezők szerepét a kontinensen. Mutassa be tematikus térképek segítségével az éghajlat, a vízrajz, a	

növényzet és a talajtípus közötti összefüggést. Ismerje fel diagramok és más ábrák, képek, leírások alapján a kontinens jellegzetes éghajlatait, és jellemezze azokat. Nevezze meg a kontúrtérképen a kontinens legfontosabb felszíni vizeit és nagytájait. Mutassa be konkrét példákon a társadalom környezetalakító tevékenységét és annak hatásait. **3.2. Európa általános társadalomföldrajzi képe** Magyarázza a természeti adottságok és a társadalmi-gazdasági fejlődés népsűrűséggel való kapcsolatát. Mondjon példákat a vendégmunkások, a menekültek és a bevándorlók befogadásából adódó problémákra. Mutassa meg térképen Európa sűrűn lakott területeit, nagy agglomerációit, és indokolja az elhelyezkedésüket. Támassza alá példákkal a társadalmi fejlődés, a foglalkozási átrétegződés és az urbanizáció kapcsolatát. Tudja felsorolni, térképen megmutatni, kontúrtérképen megnevezni Európa országait, fővárosait. Mutassa be a társadalmi-gazdasági fejlettségi különbségeket Európában, magyarázza azok okait és következményeit. Tudja megmutatni a térképen és megnevezni a kontúrtérképen a tanult országok legfontosabb gazdasági központjait, és ismertesse jellemzőiket. Nevezze meg a tanult országok jellegzetes mezőgazdasági termányeit, ásványkincseit és ipari termékeit. **3.3. Az Európai Unió földrajzi vonatkozásai** Mutassa be az együttműködés kialakulását, lényegét és legfontosabb területeit, hatását a tagállamok társadalmi-gazdasági életére. Nevezze meg az Európai Unió tagállamait, főbb intézményeit. Ismertesse hazánk és a szervezet kapcsolatát. Magyarázza az európai integráció kialakulásához vezető okokat, ismerje fejlődésének történetét, kapcsolatát egyéb tömörülésekkel. Tudja elhelyezni az Európai Uniót a világgazdaság erőközpontjai között statisztikai adatok elemzése alapján. Mutassa be példákkal alátámasztva az unión belüli területi fejlettségi különbségeket, a regionális politika fő vonásait. Legyen képes statisztikai adatok elemzésére az Európai Unióval kapcsolatban. Ismerje az integráció bővítésének lehetőségeit és problémáit. Mutassa be a szervezet mezőgazdasági politikáját, területfejlesztési, környezetvédelmi és környezetgazdálkodási törekvéseit. **Észak-Európa.** Ismertesse a kontinensrész és országainak gazdasági életében szerepet játszó természeti és társadalmi tényezőket. Mutassa be az országok szerepét Európa és a világ gazdaságában. Mutassa be tematikus térképek segítségével az ipar és a mezőgazdaság területi elhelyezkedésének sajátos vonásait. **Nyugat-Európa** Mutassa be példákkal a történelmi és a gazdaságtörténeti múlt	

hatását a kontinensrész országainak mai gazdasági életében. Mondjon példákat a gazdasági szerkezetváltásra a XX. század második felében, és mutassa be azok következményeit. *Egyesült Királyság*. Mutassa be konkrét példákon a szigetország földrajzi fekvésének és ásványkincseinek szerepét a gazdaság fejlődésében. Ismerje a gyarmatosítás szerepét az országgazdaságának fejlődésében, legyen tisztában világgazdasági szerepe átalakulásának okaival. Ismertesse a hagyományos iparvidékek telepítő tényezőit, az ipar területi átrendeződésének okait. Ismertesse forráselemzés alapján a gazdasági szerkezetváltás sikeres és kevésbé sikeres útjait. *Franciaország*. Mutassa be az ipar területi elhelyezkedésének fő vonásait és ezek okait. Ismertesse a mezőgazdaság legfontosabb területi jellemzőit. Igazolja a gazdaságpolitika és a mezőgazdasági termelés sajátos vonásainak kapcsolatát. Ismertesse az ország szerepét az Európai Unió élelmiszer-termelésében. Mutassa be az idegenforgalom szerepét az ország gazdasági életében. **Dél-Európa** Mutassa be a tipikus mediterrán táj természetföldrajzijellemzőit és a hozzá kapcsolódó gazdálkodást. Összegezze a Földközi-tenger jelentőségét a dél-európai országok társadalmi-gazdasági életében. Ismertesse a mediterrán mezőgazdaság alapvető típusainak termékeit. Indokolja tények bemutatásával Dél-Európa kétarcúságát, gazdasági megosztottságát. *Olaszország.* Hasonlítsa össze az ország északi és déli területeinek természeti és társadalmi adottságait, gazdasági fejlettségét. Tudjon példákat mondani az északi és a déli területek közötti fejlettségi különbség következményeire. Ismertesse a főbb gazdasági központokat. Fogalmazza meg az északi ipari háromszög fejlettségének okait, és mutassa be gazdasági kapcsolatait. Mutassa be a mediterrán táj, a történelmi és a kulturális örökség szerepét az ország idegenforgalmában. *Spanyolország*. Mutassa be az idegenforgalmi és az egyé adottságok szerepét az ország gazdasági fejlődésében. Mondjon példákat az ipar vezető ágazataira, gazdasági központokra. Tudja megmutatni ezeket a térképen. *Szerbia és Montenegro.* Ismertesse az egykori Jugoszláviát megosztó társadalmi különbségeket, és sorolja fel az utódállamokat. Mutassa be tájainak eltérő természeti és társadalmi jellemzőit, és tudjon példákat mondani azok következményeire. Ismertesse az ország nemzetiségeit. Ismertesse az ország iparának és mezőgazdaságának területi elrendeződését, a Vajdaság gazdasági	

szerepét. *Horvátország* Mutassa be Dalmácia idegenforgalmának szerepét az ország életében, nevezzen meg idegenforgalmi központokat. Jellemezze az ország eltérő adottságú tájait, a gazdasági fejlődés alapjait, gazdasági központjait. Ismertesse a nemzetiségek területi elhelyezkedését. **Közép-Európa tájainak és országainak természeti és társadalomföldrajzi képe** Mutassa be Közép-Európa fekvésének társadalmi- gazdasági és környezeti következményeit. Jellemezze Közép-Európa természeti adottságait. Mutassa be konkrét példákon az eltérő természetföldrajzi környezet társadalmigazdasági következményeit. Hasonlítsa össze Közép-Európa síkságainak, rögvidékeinek és magashegységeinek természeti adottságait, gazdasági lehetőségeit. *Németország* Mutassa be az ország területenként eltérő természeti és társadalmi-gazdasági adottságait, a termelés különbségeit. Mutassa be az ország szerepét, súlyát a világgazdaságban és az Európai Unióban különböző forrásanyagok segítségével. Ismerje az egykori keleti és nyugati országrész eltérő gazdasági-társadalmi fejlődésének útját, az ország újraegyesítését követő eredményeket és problémákat. Támassza alá példákkal az ipar területi és szerkezeti átalakulási folyamatát, a déli tartományok gyors gazdasági fejlődését. Mutassa be a Ruhr-vidék példáján a hagyományos iparvidék gazdasági és környezeti átalakulásának folyamatát. Tudja térképen megmutatni és kontúrtérképen megnevezni, továbbá jellemezni az ország nagytájait és gazdasági központjait. *Lengyelország*. Jellemezze az ország nagytájait, ismertesse a tájak legfontosabb erőforrásait. Ismertesse a mezőgazdaság fejlődésének sajátos vonásait. Nevezze meg kontúrtérképen a fő gazdasági központokat. *Csehország*. Jellemezze Csehország nagytájait, mutassa be azok természeti erőforrásait. Nevezze meg kontúrtérképen gazdasági életük fő központjait. *Ausztria.* Jellemezze és nevezze meg kontúrtérképen az ország nagytájait és gazdasági központjait. Hasonlítsa össze a medence és a magashegyvidéki területek gazdaságának jellemzőit. Ismertesse a magashegységi környezet szerepét a gazdasági életben. *Szlovénia* Ismertesse a társadalmi-gazdasági fejlődését. *Szlovákia* Mutassa be a Kárpátok és az alföldi tájak eltérő szerepét a gazdaság fejlődésében. Indokolja az ország természeti erőforrásainak és gazdaságának térbeli elhelyezkedését. Nevezze meg	

kontúrtérképen a gazdaság fontosabb központjait és magyar vonatkozású városait. *Románia* Nevezze meg kontúrtérképen az ország nagytájait, hasonlítsa össze természeti adottságait és erőforrásait. Jellemezze a gazdasági élet területi elhelyezkedését és ágazati szerkezetét. Tudjon megnevezni iparvidékeket, mezőgazdasági tájakat, kontúrtérképen felismerni gazdasági központokat. Nevezzen meg magyar kulturális központokat. **Kelet-Európa természet- és társadalomföldrajzi vonásai** Mutassa be a nagytájak természeti, társadalmi- gazdasági adottságait. Ismertesse a volt Szovjetunió társadalmi-gazdasági jellemzőit. Mutassa meg térképen az utódállamokat. *Oroszország* Hasonlítsa össze az ország európai és ázsiai részének természeti adottságait, mutassa be azok kapcsolatát a népesség eloszlásával. Mutassa be a földrajzi övezetesség jellemzőit Oroszország területének példáján. Sorolja fel a gazdálkodás természeti és társadalmi problémáit Oroszországban. Hasonlítsa össze tematikus térképek segítségével Oroszország iparvidékeinek földrajzi jellemzőit. Ismertesse az ország energiagazdaságának jellemzőit, az energiatermelés környezeti következményeit szerepét. *Ukrajna* Jellemezze a Donyec-medence gazdaságának földrajzi összefüggéseit. Mutassa be tematikus térképek segítségével Ukrajna mezőgazdaságát. Nevezzen meg magyar vonatkozású településeket. Mutassa be statisztikai adatok alapján Ukrajna jelentőségét Európa és a világ gazdaságában.	

4. Tematikai egység/Fejlesztési cél	**Magyarország – helyünk a Kárpát-medencében és Európában**	**Órakeret1 6 óra**

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
4. 1. A Kárpát-medence természet-és társadalomföldrajzi sajátosságai Igazolja a medence-jelleg érvényesülését a Kárpát-medencében. Tudja elhelyezni hazánkat a térképen, a földgömbön, Európában és a Kárpát-medencében. Jellemezze a Kárpát-medence nemzetiségi összetételét tematikus térképek és adatsorok segítségével.	*Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:* Európa a 20. század második felében, az Európai Unió kialakulása,

Ismertesse a magyarság elhelyezkedését a Kárpát-medencében és a világban. Elemezze a földrajzilag nyitott határ és a zárt medencehelyzet következményeit. A bizonyításhoz használjon különféle tematikus térképeket. Értékelje a központi fekvés és a tranzithelyzet előnyeit és hátrányait. Tudjon példákat mondani a határainkon átnyúló eurorégiókra és együttműködésekre. **4.2. Magyarország természeti adottságai** *Földrajzi adottságok.* Magyarázza folyamatábra vagy táblázat segítségével a földtörténeti idők meghatározó jelentőségű geológiai eseményeit. Mutassa be a Kárpát-medence földtörténeti fejlődésének lemeztektonikai folyamatát. Nevezze meg és mutassa meg térképen az egyes idők, időszakok főbb képződményeit. Ismerje az időszakok, korok eseményeit és hazai földtörténeti emlékeit. Sorolja fel hazánk legfontosabb felszínalkotó és hasznosítható kőzeteit. Ismertesse területi előfordulásukat, felhasználásuk lehetőségeit. *Hazánk éghajlata.* Mutassa be földrajzi helyzetünk éghajlati következményeit, a legfontosabb módosító tényezőket. Ismertesse az egyes éghajlati elemek értékeinek hazai eloszlási jellegzetességeit. Tudja jellemezni hazánk éghajlatát. *Hazánk vízrajza* Értékelje felszíni vizeink gazdasági jelentőségét. Ismertesse a felszín alatti vizek hazai típusait, előfordulásait, hasznosítását. Magyarázza vizeink környezeti problémáit. Legyen képes többtényezős földrajzi összefüggések bizonyítására (medence-jelleg, földtani felépítés, éghajlat felszíni és felszín alatti vízkészlet és jellemzőik). Mondjon példákat a vízvédelem hazai lehetőségeire és megoldásaira. Tudja megnevezni kontúrtérképen hazánk legjelentősebb folyóit, tavait és jellemezze azokat. Bizonyítsa szemelvények alapján a vízszennyezés helyi és regionális összefüggéseit, a nemzetközi összefogás szükségességét a Kárpát-medencében. *Hazánk élővilága és talajai.* Mutassa be a természetes növénytakaró területi változásait, a legjelentősebb talajtípusok elhelyezkedését tematikus térképek segítségével. Mutassa be az éghajlat, a természetes növénytakaró és a talaj összefüggéseit hazánk területén. **4.3. Magyarország társadalmi- gazdasági jellemzői** *Népesség- és településföldrajzi jellemzők* Ismertesse hazánk fő népesedési folyamatait és azok társadalmi-gazdasági következményeit. Értelmezze hazánk korfáját. Olvassa le diagramokról, adatsorokról és elemezze a népességszám, a természetes szaporulat alakulását. Elemezzen a népesség nemzetiségi összetételét, területi eloszlását	Szovjetunió, szocializmus. *Magyar nyelv és irodalom*: útleírások, tájleírások. *Informatika*: digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata. *Etika*: más kultúrák értékeinek tisztelete.*Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:* Magyarország történelme. *Vizuális kultúra:* az épített környezet értékei. *Biológia-egészségtan*: védett növények és állatok. *Magyar nyelv és irodalom:* hazai tájakról készült leírások. *Informatika*: digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata. *Etika:* kulturális érték, a hazánkban élő nemzetiségek kulturális értékeinek tisztelete.

bemutató tematikus térképeket, statisztikai adatsorokat, korfákat. Bizonyítsa a népességmozgások összefüggését a gazdasági-politikai tényezőkkel. Nevezzen meg magas és alacsony népsűrűségű területeket, indokolja a különbségeket. Tudja, hogy mely nemzetiségek és hol élnek hazánkban. Mutassa be a hazai foglalkozási szerkezetet, átalakulását, magyarázza az okait. Ismertesse az összefüggést hazánk társadalmi- gazdasági fejlődése és annak történelmi háttere között. Mutassa be hazánk településföldrajzi jellemzőit térképek, képek, adatsorok, ábrák alapján. Értelmezze a munkanélküliség kialakulásának okait, csökkentésének lehetőségeit. *Nemzetgazdaságunk* Ismertesse a magyar nemzetgazdaság jellemző vonásait, területi és szerkezeti átrendeződését ábrák, statisztikai adatsorok, tematikus térképek segítségével. Alkalmazza az országok gazdaságának összehasonlítására szolgáló mutatókat a magyar gazdaság európai és a világgazdaságban elfoglalt helyének bemutatására. Mutassa be példák alapján a piac és a tulajdonformák szerepét, változását a gazdaság működésében. Értékelje forrásanyagok alapján a gazdaság területi és szerkezeti átalakulásának eredményeit és problémáit. Elemezze a külföldi tőke szerepét a gazdasági rendszerváltásban. Olvassa le tematikus térképekről a GDP regionális adatait, és magyarázza az eltéréseit. *A gazdaság ágazatai, ágai* Értékelje hazánk természeti erőforrásait és azok szerepét a nemzetgazdaságban. Tudjon adatsorok, ábrák segítségével tényeket, folyamatokat, összefüggéseket megállapítani az egyes ágak, ágazatok helyzetéről, a nemzetgazdaságban elfoglalt szerepéről. Tudjon nemzetközi statisztikák alapján tendenciákat, összefüggéseket megállapítani az egyes ágazatok szerepéről, és hasonlítsa össze ezt a hazai jellemzőkkel. Ismertesse a termelés környezetre gyakorolt hatásait. Mutassa be az ipar szerkezeti átalakulásának folyamatát, a húzóágazatok szerepét. Mutassa be konkrét példa alapján az ipari parkok szerepét a térségek gazdasági fejlődésében. Ismertesse az ipar területi elrendeződését, főbb telephelyeit, elemezzen a témához kapcsolódó tematikus térképeket. Bizonyítsa éghajlati és talajadottságaink szerepét a művelési ágak megoszlásában, főbb terményeink előállításának területi elhelyezkedésében. Nevezze meg a történelmi borvidékeket térkép alapján. Ismertesse az élelmiszer-gazdaság szerepét a nemzetgazdaságban. Tudjon példákat mondani Magyarország és az Európai Unió	

mezőgazdasági kapcsolatára. Mutassa be tematikus térképek segítségével az infrastruktúra és a településhálózat kapcsolatát. Értékelje hazánk közlekedésföldrajzi helyzetét. Mutassa be és helyezze el a térképen a fontosabb idegenforgalmi körzeteket, tájegységeket, ismertesse azok értékeit. Soroljon fel a világörökség részeként számon tartott hazai értékeket. Mutassa be a turizmus környezetre és a szolgáltatás egyéb ágazataira gyakorolt hatásait. Ismertesse a külkereskedelem szerepét hazánk gazdaságában. Mutassa be ábrák, adatsorok alapján a külkereskedelem áruösszetételét. Nevezze meg főbb kereskedelmi partnereinket. Ismertesse hazánk integrációs törekvéseit, ennek okait. Legyenek aktuális ismeretei hazánk és az Európai Unió kapcsolatainak alakulásáról. **4.4. Hazánk nagytájainak eltérő természeti és társadalmi-gazdasági képe** Ismertesse térkép segítségével a nagytájakat és résztájaikat, tudja ezeket kontúrtérképen megnevezni. Jellemezze a nagytájak felszínét, éghajlatát, vízrajzát, főbb talajtípusait, ásványkincseit és a természeti adottságok hatásait a mezőgazdaságra. Helyezze el a földtörténeti időegységekben a nagytájak, résztájak kőzetanyagának, ásványkincseinek a kialakulását. Ismertesse a nagytájak természeti és kulturális értékeit, idegenforgalmi lehetőségeit és központjait. Mutassa meg térképen és nevezze meg kontúrtérképen a nagytájak főbb településeit. Kapcsolja hozzájuk a jellemző természeti erőforrásokat és gazdasági tevékenységeket. *Az Alföld* Magyarázza a résztájak eltérő természeti adottságainak szerepét az élelmiszergazdaságban. Ismertesse példák alapján a folyók és a szél felszínformáló munkáját az Alföldön. Ismertesse az Alföld szerepét a szénhidrogén- bányászatban. Mutassa be az Alföld jellemző településtípusait. Bizonyítsa statisztikai adatok segítségével a nagytáj szerepét az élelmiszer-gazdaság különböző ágazataiban. *A Kisalföld és a Nyugati-peremvidék (Alpokalja)* Mutassa be az összefüggést a földrajzi fekvés, az infrastruktúra, a fogyasztópiac és a gazdaság fejlettsége között. Hasonlítsa össze az Alföld és a Kisalföld természetföldrajzi vonásait, indokolja eltéréseiket. Jellemezze a két táj fő ipari ágazatait, azok telepítő tényezőit. Ismertesse a történelmi múlt, a hagyományok, az infrastruktúra, a szaktudás szerepét a nagytájak gazdaságában. Mutassa be a Szigetköz környezeti problémáit.	

A Dunántúli-domb-és hegyvidék Bizonyítsa éghajlati tematikus térképekkel az óceáni és a mediterrán hatás érvényesülését. Mutassa be példák alapján a nagytáj jellegzetes településtípusait és azok összefüggését a természeti adottságokkal. *A Dunántúli-középhegység* Nevezze meg a nagytáj tagjait és azok kőzetanyagát. Ismertesse a gazdasági szerkezetváltás következményeit a területen. Ismertesse példák alapján a bányászat környezeti hatásait. *Az Északi-középhegység* Tudja az Északi-középhegység tagjait elkülöníteni kialakulásuk és kőzetanyaguk szerint. Értelmezze a Kárpátok és az Északi-középhegység közös kialakulásából adódó természetföldrajzi kapcsolatokat. Ismertesse a térség jellegzetes településtípusait. Mutassa be a gazdasági átalakulás eredményeit és problémáit a térségben. **4.5. Hazánk nagyrégióinak (tervezési- statisztikai régióinak)** **természeti-és társadalomföldrajz i képe** Mutassa meg a térképen, nevezze meg kontúrtérképen hazánk nagyrégióit. Mutassa be a nagytájakról tanult természeti-társadalmi ismeretek alkalmazásával a régiók jellegzetességeit, erőforrásait, fejlesztésének lehetőségeit. Ismertesse a nagyrégiók kialakításának elveit és szerepét hazánkban az Európai Unióhoz történő csatlakozás tükrében. Indokolja a regionális fejlettség különbségeit természeti, társadalmi, gazdasági tényezőkkel. Hasonlítsa össze adatsorok segítségével az egyes régiók kedvező és kedvezőtlen mutatóit. Mondjon példákat a nagyrégión belüli és az azok közötti együttműködésekre. *Budapest* Jellemezze a főváros településszerkezetét ábrák segítségével. Mutassa be központi szerepét az ország társadalmi- gazdasági életében. Ismertesse példák alapján sokoldalú gazdasági kapcsolatát az agglomeráció településeivel. **4.6. Magyarország környezeti állapota** Értékelje hazánk környezeti állapotát tematikus térképek, összehasonlító adatsorok, fotók segítségével. Ismertesse a környezetgazdálkodás hazai elveit, alkalmazásának lehetőségeit, példáit. Mutassa be a medence- és a tranzit-jelleg szerepét a környezet szennyeződésében, és az összefogás szükségességét ezek csökkentésére. Tudjon példát mondani a nagyvárosok környezeti ártalmairól, a megoldás lehetőségeiről. Mondjon példákat a környezet védelmében tett intézkedésekről és azok eredményeiről. Ismerje fel térképen, kontúrtérképen és nevezze meg hazánk nemzeti parkjait, a világörökséghez tartozó értékeit. Mondjon példát hazánk környezetvédelmi problémákkal foglalkozó	

intézményeire, azok tevékenységére. megértése.	

5. Tematikai egység/Fejlesztési cél	Globális kihívások – a fenntarthatóság kérdőjelei	Órakeret 7 óra

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
5.1. A A geoszférák környezeti problémáinak kapcsolatai Mutassa be példákkal az egyik geoszférában történt beavatkozás hatását más geoszférákra. Mutassa be ábrasorok segítségével a földrajzi környezet társadalmi tevékenységek hatására bekövetkezett változásait. Ismertesse lakóhelyének környezeti problémáit. Legyen képes konkrét példák, esetelemzések alapján önálló véleményalkotásra, a témához kapcsolódó szemelvények elemzésére. **A népesség, a termelés és a fogyasztás növekedésének földrajzi következményei** Legyen képes a témához kapcsolódó adatok, ábrák, szövegek elemzésére. *A Föld eltartóképessége.* Mutassa be a népességszám növekedésének sajátos társadalmi következményeit és összefüggéseit. Értelmezze, hogy miért van szükség a demográfiai robbanás megfékezésére, a háborús és a katasztrófaveszélyek felszámolására. Mutassa be logikai kapcsolatok feltárásával, hogy a népesség energia-, nyersanyag-, fogyasztási cikk- és élelmiszerigénye hosszú távon a harmonikus, fenntartható fejlődés keretein belül elégíthető ki. Mutassa be az összefüggést a környezet állapotának romlása és az életminőség alakulása között. *Urbanizációs problémák* Mutassa be az összefüggést a városi életforma és a környezet fokozott terhelése között. Igazolja példákkal az életminőséget befolyásoló előnyöket és hátrányokat. Mutassa be példákkal az egyik geoszférában történt beavatkozás hatását más geoszférákra. Mutassa be ábrasorok segítségével a földrajzi környezet társadalmi tevékenységek hatására bekövetkezett változásait. Ismertesse lakóhelyének környezeti problémáit. Legyen képes	*Kémia*: a szennyeződésekhez kapcsolódó kémiai folyamatok, szennyezőanyagok, gyártási folyamatok, műanyagok, égés. *Biológia-egészségtan*: környezeti ártalmak, egészséges táplálkozás, hiánybetegségek, elhízás, GMO, rendszertan, védett növények és állatok. *Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:* demográfia, urbanizáció. *Fizika:* energia. *Technika, életvitel és gyakorlat:* családtervezés, tudatos fogyasztói magatartás. *Informatika:* digitális információforrások használata, informatikai eszközök használata.

konkrét példák, esetelemzések alapján önálló véleményalkotásra, a témához kapcsolódó szemelvények elemzésére.	*Etika*: a jövő generációért érzett felelősség.

MELLÉKLETEK

AZ ÉRETTSÉGI VIZSGAKÖVETELMÉNYEKHEZ KAPCSOLÓDÓ ÁLTALÁNOS ÉS EGYEDI FOGALMAK

TÉMAKÖR	VIZSGASZINT	
	Középszint	**Emelt szint**
1. Térképészet **a térképi ábrázolás**	Általános fogalmak: térképvázlat, térkép, földgömb, vetület, méretarány, vonalas aránymérték, topográfiai-, földrajzi-, tematikus térkép, atlasz, kis-, közepes- és nagy méretarányú térkép, szintvonalas-, színfokozatos-, árnyékolásos domborzat-ábrázolás	sík-, henger-, kúpvetület, területtartó és szögtartó vetület, síkrajz, domborzatrajz, névrajz, domborzati alapelemek, lejtőszög,
tevékenységek a térképen és a térképpel	tényleges és viszonylagos földrajzi fekvés, tengerszint feletti magasság, magassági szám, abszolút és relatív magasság, látóhatár (horizont), keresztmetszet, tömbszelvény, földrajzi fokhálózat, szélességi és hosszúsági kör (délkör, meridián), helymeghatározás, távolságmérés és meghatározás, északi-, déli-, keleti-, nyugati félgömb, jelkulcs, kilométer-hálózat, keresőhálózat, tájolás, fő- és mellékvilágtáj, csillagászati és földrajzi északi irány	álláspont-meghatározás, területszámítás, metszetszerkesztés, mágneses deklináció
az űrtérképezés	űrszonda, távérzékelés, hamisszínes felvétel, légi- és	űrkutatás, felbontó-képesség

	műholdfelvétel	
Az 1. témakörhöz tartozó egyedi fogalmak	Egyenlítő, Ráktérítő, Baktérítő, Északi sarkkör, Déli sarkkör, Északi-sark, Déli-sark, Greenwich, kezdő hosszúsági kör	Landsat, Spot műholdak, Eumetsat
2. Kozmikus környezetünk **a Naprendszer kialakulása, felépítése, helye a Világegyetemben**	<u>Általános fogalmak:</u> kozmikus környezet, fényév, csillagászati egység (CSE), csillag, bolygó, kőzetbolygó (Föld-típusú), gázbolygó (Jupiter-típusú), a bolygók mozgástörvényei, gyűrűrendszer, hold, üstökös, meteor, meteorit, bolygóközi anyag	földközéppontú (geocentrikus) és napközéppontú (heliocentrikus) világkép, galaxis, extragalaxis, kisbolygó
a Nap és kísérői	a Nap gömbhéjai, napkitörés, napszél, napfolt, sarki fény, nap- és holdfogyatkozás, holdfázisok	plazma, termonukleáris folyamat, fotoszféra, kromoszféra, holdtenger, kráter, csillagkép, csillagrendszer
a Föld és mozgásai	földalak (geoid), tengely körüli forgás, Nap körüli keringés, látszólagos és valós mozgás, év, nap, napszakok, napi és évi időszámítás, naptári év, szökőév, helyi idő, zónaidő, időzóna, tengelyferdeség, tavaszi és őszi napéjegyenlőség, nyári és téli napforduló, csillagászati évszakok	forgási ellipszoid, zenit, ekliptika, közép napidő, napév, világidő, delelési magasság, dátumválasztó vonal
Az 2. témakörhöz tartozó egyedi fogalmak	Világegyetem, Tejútrendszer, Naprendszer, Nap, Hold, Merkur, Vénusz, Mars, Föld, Jupiter, Szaturnusz, Uránusz, Neptunusz, Plutó, Sarkcsillag, Nagy-Göncöl	Ptolemaiosz, Kopernikusz, G. Bruno, Galilei, Kepler, Newton, J. Gagarin, N. Amstrong, E. Aldrin, Galaktika (Galaxis), Juliánus-naptár, Gergely-naptár, Andróméda-köd
3.1. A kőzetburok **földtörténet**	<u>Általános fogalmak:</u> földtan (geológia), ásványtan, kőzettan, a földtörténet időegységei: idő, időszak, kor, ős-, ó-, közép- és újidő, ősmaradvány, őslégkör, ősóceán, ózon, ősmasszívum, kaledóniai-,	viszonylagos (relatív) és tényleges (abszolút) kormeghatározás, vezérkövület, paleomágnesesség, őskontinens, kambrium, ordovícium, szilur, devon, karbon, perm, triász, júra, kréta, eocén, oligocén,

	variszkuszi-, eurázsiai-, pacifikus hegységképződés, harmad és negyedidőszak, jégkor (pleisztocén), jelenkor (holocén)	miocén, pliocén, glaciális, interglaciális, biológiai evolúció
geoszférák	gömbhéj, kőzetburok (litoszféra), vízburok (hidroszféra), levegőburok (atmoszféra), bioszféra, talajburok, **belső hő, geotermikus grádiens, földmágnesség, földkéreg, földköpeny, külső és belső mag, asztenoszféra (lágyköpeny)**	
lemeztektonika	magma, magmaáramlás, óceáni és szárazföldi kőzetlemez, óceáni hátság, mélytengeri árok, mélytengeri síkság, hasadékvölgy, kontinensvándorlás, alábukás, beolvadás, távolodó-, közeledő (ütköző)-, elcsúszó lemezmozgás, érc, mélységi magmatizmus, felszíni vulkánosság, láva, vulkáni hamu, párnaláva, pajzsvulkán, rétegvulkán, kürtő, kráter, robbanásos vulkán, vulkáni szigetív, vulkáni utóműködés, gejzír, földrengés, szeizmográf, rengésfészek (epicentrum), rengésközpont (hipocentrum), utórengés	**térrövidülés,** nehéz-, színes- és nemesfémérc, bázisos-, savanyú- és semleges vulkáni kőzet, telér, bazaltfennsík, kráter- és kaldérakúpos tűzhányó, forrópontos vulkán, fumarola, szolfatára, mofetta, savanyúvíz, földrengéshullám, tengerrengés
kőzetek, ásványok	a hegységképződés típusai: (két kontinentális-, két óceáni-, óceáni és szárazföldi lemez ütközésével); hegységrendszer, szerkezeti mozgások, gyűrődés, redő, vetődés, vetősík, törésvonal, rög, sasbérc, árok, lépcsővidék, medence, **ásvány, kőzet, kristály,** mélységi magmás kőzet, vulkáni kiömlési kőzet, vulkáni törmelékes kőzet;	**geoszinklinális, hegységképződési szakaszok (üledékfelhalmozódás, tektogenezis, orogenezis), redőboltozat, redőteknő, álló-, ferde-, fekvő- és áttolt redő** kőzetanyag-körforgás, üledékes érc, ásványi nyersanyag

	törmelékes-, vegyi-, szerves üledékes kőzet; átalakult kőzet, kvarc, kősó, mészkő, homok, homokkő, lösz, kőszénfajták, kőolaj, földgáz, agyag, bauxit, vasérc, gránit, andezit, bazalt, riolit, tufák, márvány, palás kőzetek	
nagyszerkezeti egységek	ősföld (ősmasszívum), fedett és fedetlen ősmasszívum, táblás vidék, röghegység, gyűrthegység, vulkanikus hegység, süllyedékterület, óceáni medence, óceáni hátság, mélytengeri árok, feltöltött és lepusztult síkság	töréses gyűrthegység
felszínformálódás	aprózódás, mállás, szállítás, lepusztulás, felhalmozás, külső és belső erők, felszínformák: mélyföld, alföld, fennsík, dombság; közép- és magashegység; lánchegység; hátság, völgy, hágó, szoros, medence; tanúhegy	kémiai és biológiai mállás, lejtős tömegmozgás (csuszamlás, suvadás, omlás), talajfolyás, löszforma
A 3.1. témakörhöz tartozó egyedi fogalmak	Eurázsiai-, Pacifikus-, Variszkuszi-, Kaledóniai-hegységrendszer	Wegener, Pangea, Laurázsia, Gondwana
3.2. A levegőburok szerkezete	<u>Általános fogalmak:</u> légkör, alsó-, középső-, felső légkör, troposzféra, sztratoszféra, ózonréteg, állandó-, változó-, erősen változó gázok, vendéganyagok	őslégkör, mai légkör, termoszféra, ionoszféra, exoszféra, tropo-, sztrato- és mezopauza,
felmelegedés	**besugárzás, visszaverődés, hőelnyelődés, kisugárzás,** üvegházhatás, fényvisszaverő-képesség (albedo), felmelegedés és lehűlés, módosító tényezőik, a hőmérséklet napi és évi járása, napi-, havi-, évi középhőmérséklet, napi hőingás, évi közepes hőingás, abszolút hőingás, izoterma	**fordított hőrétegződés (hőmérsékleti inverzió),** napfénytartam, tenyészidőszak, hőösszeg, lejtőkitettség, napállandó

a levegő mozgása	**légnyomás, szél, eltérítő erő, izobár, mérsékelt övezeti ciklon és anticiklon, hideg- és melegfront, frontátvonulás,** homokfodor, szélbarázda, homokbucka (dűne), kőgomba, szélrendszer, passzát, nyugatias szelek, sarki szelek, általános légkörzés, hőmérsékleti (termikus) egyenlítő, monszun szélrendszer, forró- és mérsékelt övezeti monszun	okklúziós front, trópusi ciklon (hurrikán, tájfun, orkán), tornádó, helyi szelek (parti szél, hegy-völgyi szél), főn, defláció, szélmarás, barkán, deflációs tanúhegy, futóáramlás
csapadékképződés	tényleges és viszonylagos vízgőztartalom, harmatpont, telítettség, túltelítettség, kicsapódás, felhőképződés, csapadékképződés, felhő, köd, hulló csapadékfajták, talajmenti csapadékfajták, csapadéktérkép, aszály	fátyol (cirrus)-, réteg (stratus)-, gomoly (cumulus)-, esőfelhő kondenzációs mag, áramlási és sugárzási köd izohiéta, felszíni leöblítés, vonalas erózió, mikroklíma
időjárás és éghajlat	idő, időjárás, éghajlat, meteorológia, éghajlattan; időjárási térkép	
	időjárási és éghajlati elem: napsugárzás, hőmérséklet, légnyomás, szél, csapadék, éghajlatválasztó hegység, globális felmelegedés, ózonréteg-elvékonyodás, éghajlatváltozás, légszennyező anyagok, savas eső	**emisszió, transzmisszió, imisszió, szmog, savas ülepedés**
A 3.2 témakörhöz tartozó egyedi fogalmak	„fagyosszentek”, „Medárd-nap”, „vénasszonyok nyara”	**Coriolis-erő, Azori-, Szibériai-anticiklon**
3.3. A vízburok **világtenger**	<u>Általános fogalmak:</u> hidrológia, vízburok (hidroszféra), vízháztartás, vízkörforgás, világtenger, óceán, tenger, tengerszoros, öböl, szárazföldi talapzat (self), fajhő, sótartalom, hűtő-fűtő hatás, hullámzás, hideg és meleg tengeráramlás, tengerjárás, apály, dagály, deltatorkolat,	beltenger, peremtenger, földközi tenger, kontinentális lejtő, **pozitív és negatív hőmérsékleti anomália, tengeri vízkörzés, szökőár, vakár, vihardagály, abrázió, hullámmorajlás, hullámtörés**

	tölcsértorkolat, épülő part, turzás, lagúna, pusztuló part, tagolt- és tagolatlan part	
tavak	**állóvíz, tó, fertő, mocsár, láp,** kimélyített és elgátolt tómedence, jégvájta-, gleccser-, morotva-, szélvájta-, moréna által elgátolt-, tektonikus eredetű-, mesterséges tó, feltöltődés	tengerszem, maradvány-, dolina-, polje-, kráter-, kaldérató, eutrofizáció
folyóvizek	vízgyűjtő terület, vízválasztó, fő- és mellékfolyó, lefolyásos és lefolyástalan terület, vízállás, vízhozam, vízjárás, árvíz, a folyó munkavégző képessége, feltöltődő (alsó)-, oldalazó (közép)-, bevágódó (felső)	sodorvonal, folyóterasz, jövevényfolyó, időszakos folyó,
	szakaszjelleg, hordalék, hordalékkúp, zátony, sziget, V-keresztmetszetű völgy	szoros, szurdok, kanyon
felszín alatti vizek	felszín alatti víz, talajnedvesség, talajvíz, rétegvíz, résvíz, belvíz, artézi víz, ásványvíz, hévíz, gyógyvíz, karsztvíz, forrás, karsztformák: víznyelő, dolina (töbör), polje, karrmező, cseppkő, barlang, barlangi patak, karsztforrás	
vízgazdálkodás	folyószabályozás, mederkotrás, árvízvédelmi gát, ártér, ármentesített terület, víztározó, vízlépcső, belvízvédelem, ivóvíz, ipari víz, vízforgatás, csápos kút, artézi kút, vízenergia, öntözés, szennyvíztisztítás, vízszennyező források, vízvédelem, belvízi- és tengerhajózás, halászat, tengeri erőforrások	**közműolló,** nitrátosodás, mechanikai-, biológiai- és kémiai szennyvíztisztítás, vízkészlet
jég és munkája	hóhatár, belföldi jégtakaró, magashegységi jég, gleccser, lavina, gleccserpatak, U-alakú völgy, jégcsiszolta felszín, morénasánc,	jégképződés, firn (csonthó), kárfülke, vásott szikla, ősfolyamvölgy, vándorkő

	morénasíkság, tóhátság, fjord	
A 3.3. témakörhöz tartozó egyedi fogalmak	Golf-, Észak-atlanti-, Labrador-, Humboldt-, Oja-shio-, Kuro-shio-áramlás	
3.4. A talaj	talaj, humusz, talajképződés, talajpusztulás, talajlevegő, trópusi vörösföldek, mezőségi-, barna erdő-, szürke erdő (podzol)-talaj, szikes talajok, talajerózió, talajvédelem	anyakőzet, talajszintek: A-, B-, C-szint, zonális és azonális talaj, tundratalaj, laterit, terra rossa, sivatagi talajok, láptalaj, rétitalaj, rendzina, váztalajok, szikesedés
A 3.4. témakörhöz tartozó egyedi fogalmak		Dokucsajev
4. A földrajzi övezetesség	<u>Általános fogalmak</u> éghajlat, övezetesség, szoláris és valós éghajlati övezet, természetföldrajzi övezetesség, vízszintes és függőleges természetföldrajzi övezetesség, övezet, öv, vidék, terület; forró övezet, mérsékelt övezet, hideg övezet; egyenlítői öv, átmeneti öv, térítői öv, egyenlítői éghajlat, szavanna éghajlat, trópusi sivatagi éghajlat, monszun vidék, forró övezeti monszun éghajlat; meleg-mérsékelt öv, monszun terület, mérsékelt övezeti monszun éghajlat, mediterrán terület, mediterrán éghajlat, valódi mérsékelt öv, óceáni terület, óceáni éghajlat, mérsékelten szárazföldi terület, nedves-kontinentális éghajlat, szárazföldi terület, száraz-kontinentális éghajlat, szélsőségesen szárazföldi terület, mérsékelt övezeti sivatagi éghajlat, hideg-mérsékelt öv, tajga éghajlat; sarkköri öv, sarkvidéki öv, tundra éghajlat, állandóan fagyos éghajlat; esőerdő (trópusi esőerdő),	galériaerdő, erdős-, cserjés-, füves szavanna, nedves és száraz szavanna, macchia, tőzegmohaláp, pampa, préri, sztyep, fahatár

	szavanna, monszunerdő (dzsungel), keménylombú erdő, babérlombú erdő, lomboserdő, tajga, tundra, erdős és füves puszta, erdőhatár, havasi legelő, sziklahavas, „örök fagy”	

Megjegyzés: Az övezetek, övek környezeti problémáival kapcsolatos fogalmak a globális válságproblémáknál jelennek meg.

5. Népesség- és településföldrajz népességföldrajz	Általános fogalmak népességföldrajz, demográfia, népességrobbanás, természetes szaporul♣at, népességfogyás, elöregedő és fiatalodó társadalom, népesedési szakasz, korfa, kor- és foglalkozási szerkezet, születéskor várható átlagos élettartam, analfabétizmus, emberfajta, europid-, negrid-, mongolid-, ausztralid emberfajta, akklimatizáció, nyelvcsalád, világnyelv, világvallás, népsűrűség, népességkoncentráció, belső vándorlás	nagyrassz, alrassz, keveréknépek, őslakos (bennszülött), természeti vallás, indoeurópai-, uráli nyelvcsalád, nemzet, nemzetiség, etnikum, egy- és többnemzetiségű állam, nemzeti azonosságtudat (identitás), **keresztény, mohamedán, hindu, buddhista vallás, nemzetközi- és interkontinentális vándorlás, ingázás, vendégmunkás, menekült, bevándorló, illegális munkavállalás**
településföldrajz	település, infrastruktúra, szórványtelepülés, csoportos település, tanya, farm, falu, város, apró és óriásfalu, szabálytalan alaprajzú (halmaz)-, úti-, szabályos alaprajzú falu, településhalmaz (agglomeráció), városodás, városiasodás, urbanizáció, bolygóváros, alvóváros, központi szerepkör, belső munkahelyöv (city), belső lakóhelyöv, külső mun-	bokor-, sor-, szórt tanya, ellenvárosodás, elővárosodás, kertváros, sokközpontú agglomeráció, körgyűrűs-övezetes városszerkezet, slum, gettó, óriásváros (megalopolisz),

	kahelyöv, külső lakóöv, urbanizációs ártalmak, nyomornegyed	mezőváros, vásárváros, városklíma
6. A világ változó társadalmi-gazdasági képe **világgazdaság**	<u>Általános fogalmak</u> termelés, fogyasztás, termelőerő, természeti erőforrás, humán erőforrás, természeti környezet, társadalmi környezet, földrajzi környezet, gazdasági ágazat (szektor), primer-, szekunder-, tercier és kvaterner szektor, aktív kereső, eltartott, munkanélküli, foglalkozási átrétegződés, gazdasági fejlettség, termelékenység, gazdasági növekedés, bruttó hazai termék (GDP), bruttó nemzeti termék (GNP), alacsony, közepes és magas jövedelmű ország, fejlett és fejlődő ország, életszínvonal, világgazdaság, nemzetgazdaság, önellátó gazdaság, piacgazdaság, gazdasági rendszerváltás, közösségi-, állami és magántulajdon, privatizáció, piac, ár, árrendszer, kínálat, kereslet, nyereség (profit), piaci verseny, versenyképesség, társadalmi egyenlőtlenség, szociális háló, nemzetközi munkamegosztás, szakosodás (specializáció), globalizáció, világpiac, globális világgazdaság, világgazdasági korszakváltás, multi- (transz-) nacionális vállalat, túltermelési válság, tudományos-technikai forradalom, tömegáru-termelés, monopolkapitalizmus,	K+F tevékenység, extenzív és intenzív gazdasági növekedés, életminőség, tervutasításos gazdaság, direkt és indirekt gazdasági irányítás, gazdasági liberalizmus, egyéni és társas vállalkozás, konjunktúra, dekonjunktúra, recesszió, globalizálódás, vertikális vállalati és területi integráció, anya- és leányvállalat, innováció,

	fogyasztói társadalom, jóléti állam, kőolajár-robbanás, ipari (indusztriális) társadalom, ipar utáni (poszt-indusztriális) társadalom, információs társadalom (gazdaság), árucsere, nemzetközi kereskedelem, szabadkereskedelem, vám, vámunió, támogatás (szub-venció), kvóta, bel- és külkereskedelem, külkereskedelmi nyitottság, pozitív és negatív külkereskedelmi mérleg, kereskedelmi áruszerkezet, kereskedelmi társulás, integráció, szabad kereskedelmi övezet, közös piac, gazdasági unió, regionális gazdasági integráció, eurorégió, egységes belső piac, áru- és szolgáltatáskereskedelem, regionális politika, felvevőpiac, húzóágazat, szerkezetváltás, válságágazat, kooperáció	cserearányromlás, deficit (mérleghiány), protekcionizmus, árudömping, embargó, barter, kedvezményes (preferenciális) övezet, politikai unió
mezőgazdaság	mezőgazdaság, növénytermesztés, állattenyésztés, erdő-, hal- és vadgazdálkodás, élelmiszergazdaság, agrárgazdaság, agrárország, agrotechnika, külterjes (extenzív) és belterjes (intenzív) gazdálkodás, teraszos művelés, hagyományos mezőgazdaság, égető-talajváltó gazdálkodás, kapás földművelés, ugarolás, ültetvényes gazdálkodás, monokultúra, öntözéses gazdálkodás, árasztás, oázisgazdálkodás, száraz művelés, nomád pásztorkodás, vándorló állattenyésztés,	tenyészidőszak, hőösszeg, birtokkoncentráció, részesbérleti rendszer, idénymunkás, latifundium, duális szerkezetű mezőgazdaság, kollektivizálás, állami gazdaság,

	istállózó állattenyésztés, vegyes mezőgazdaság, szakosodott mezőgazdaság, övezetes növénytermesztés, kisparaszti gazdaság,	termelő szövetkezet, értékesítési szövetkezet, **háztáji gazdaság, iparszerű mezőgazdaság,**
	szövetkezeti gazdálkodás, farmgazdaság, városellátó övezet, szántó, kert, gyümölcsös, rét és legelő, nádas, erdő, termőkörzet, történelmi borvidék, közös agrárpolitika, mennyiségi korlátozás, élelmiszer túltermelés	„zöld forradalom”, lefölözés
energiagazdaság	energiagazdaság, energiahordozó, elsődleges és másodlagos energiaforrás, megújuló és fogyó energiahordozó, alternatív energiaforrás, energiaszerkezet, energia-újrahasznosítás	energiahatékonyság
ipar	gyáripar, ipari forradalom, iparosodás, kitermelő-, alapanyaggyártó- és - feldolgozó ipar; kézműipar, nehézipar, könnyűipar, élelmiszeripar, kulcsiparág, csúcstechnológia, elektronika, elektrotechnika, mikroelektronika, biotechnológia, környezetvédelmi ipar, ipari telepítő tényezők, iparvidék, hagyományos iparvidék	technológiai és ipari park, technopolisz, beszállító, összeszerelő szerepkör, agyelszívás („braindrain”), **exportösztönző iparpolitika**
infrastruktúra és szolgáltatás	közlekedés, személyszállítás, áruszállítás, hagyományos és kombinált szállítási-közlekedési mód, közlekedési hálózat, egyközpontú (sugaras) szerkezetű hálózat, tömegközlekedés, tranzithelyzet, transzkontinentális útvonal, belvízi hajóút,	

	anyagi-, humán- és intézményi infrastruktúra	
	gazdasági és társadalmi szolgáltatás, tömegkommunikáció, áruforgalmi (logisztikai) központ, hírközlés, idegenforgalom, belföldi és nemzetközi turizmus, idegenforgalmi körzet, kulturális-, gyógy-, öko-, konferencia-, falusi turizmus	távmunka, kereskedelmi szálláshely, szolgáltatás-turizmus
A pénz világa	pénz, készpénz, bankszámlapénz, valuta, deviza, konvertibilitás, valutaárfolyam, állampapír, értékpapír, részvény, kötvény, folyószámla, hitel, kamat, infláció, tőzsde, érték- és árutőzsde, tőke, pénztőke, nemzetközi tőkeáramlás, értékpapír-befektetés, működőtőke-befektetés, fizetőképes kereslet, költségvetési hiány, hitelképesség, adósság, eladósodás, átütemezés, árfolyamváltozás, cserearány, adóparadicsom	árupénz, papírpénz, bankjegy, érme, tőzsdeindex, rekonstrukciós- és zöldmezős beruházás, adósságválság, rövid- és hosszú lejáratú adósság (hitel), rögzített és változó kamatozású hitel, külső és belső adósságállomány, rögzített árfolyam, monetáris világgazdaság, feketepiac, „láthatatlan jövedelem”, off-shore cég
Az 6. témakörhöz tartozó egyedi fogalmak	Európai Unió, Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA), **Alpok-Adria Közösség,** **Kárpátok Eurorégió,** Nemzetközi Valutaalap (IMF), Világbank, Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ),	Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Társulás (NAFTA), Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN), Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA), Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD),

	Nevelésügyi Tudományos és Kulturális Szervezet (UNESCO), Egészségügyi Világszervezet (WHO), Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO), Kőolaj-exportáló Országok Szervezete (OPEC)	Világkereskedelmi Szervezet (WTO), Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Szervezete, Európa Tanács, Dow Jones-index, BUX-index
7. A világgazdaságban különböző szerepet betöltő régiók, országcsoportok és országok	Általános fogalmak: gazdasági polarizáció, világgazdasági pólus (erőtér), centrum és periféria, egy- és többpólusú világgazdaság, duális gazdasági szerkezet, „banánköztársaság”, „olaj-ország”, tranzitország, egyedi gazdasági szerepkör	
8. A globális válságproblémák földrajzi vonatkozásai	Általános fogalmak: természetes és mesterséges ökoszisztéma, helyi, regionális és globális probléma, túlnépesedés, a népesség elöregedése, népességfogyás, születésszabályozás, éhezés, éhségövezet, alultápláltság, társadalmi egyenlőtlenség, világélelmezési válság, túlfogyasztás, eltartóképesség, fizetőképes kereslet, energiaválság, nyersanyaghiány,	túlhalászás, mennyiségi és minőségi éhezés
	globális felmelegedés, elsavanyodás, **háborús és katasztrófaveszély, népességvándorlás,** környezeti válság, veszélyeztetett élőhely, biológiai sokféleség csökkenése, erdőirtás, felégetés, füves területek feltörése, túllegeltetés, elsivatagosodás, környezetgazdálkodás, nemzeti park, természetvédelmi terület,	

	tájvédelmi körzet, bioszféra rezervátum, természetvédelem, környezetvédelem, környezetvédelmi törvény, világörökség, fenntartható fejlesztés, hulladékgazdálkodás	
Az 8. témakörhöz tartozó egyedi fogalmak	az ENSZ Környezetvédelmi Programja, Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezet (FAO), Ember és Bioszféra (MAB-program), Természetvédelmi Világnap (WWF)	

AZ ÉRETTSÉGI VIZSGAKÖVETELMÉNYEKHEZ KAPCSOLÓDÓ TOPOGRÁFIAI FOGALMAK

A földrajz érettségi vizsga topográfiai követelményei – közép- és emelt szinten egyaránt – az általános és a részletes érettségi követelményekre épülnek.
A vizsgán a topográfiai fogalmakkal kapcsolatban elvárható tevékenységek:

- a tanuló tudja megfogalmazni tényleges és viszonylagos földrajzi helyzetüket, fekvésüket;
- tudja megmutatni azokat különböző térképeken (falitérképen, atlaszban);
- tudja felismerni és megnevezni azokat kontúrtérképen;
- kapcsoljon földrajzi-környezeti tartalmakat az egyes topográfiai fogalmakhoz.

Világegyetem

Tejútrendszer (Galaxis), Naprendszer, Nap, Jupiter, Föld, Mars, Merkúr, Neptunusz, Plútó, Szaturnusz,Uránusz, Vénusz; Hold.

Föld

Földrajzi fokhálózat: Baktérítő, Déli-sark, Déli sarkkör, Egyenlítő, Északi-sark, Északi sarkkör, Ráktérítő; kezdő hosszúsági kör (greenwichi délkör);
Óceánok: Atlanti-óceán, Csendes-óceán, Indiai-óceán, Jeges-tenger;
Földrészek: Afrika, Amerika, Antarktika, Ausztrália, Ázsia, Eurázsia, Európa;
Nagyszerkezeti egységek: Afrikai-lemez, Antarktiszi-lemez, Ausztrál–Indiai-lemez, Csendesóceáni-lemez, Dél-amerikai-lemez, Észak-amerikai-lemez, Eurázsiai-lemez, Fülöp-lemez (Filippínó-lemez), Nasca-lemez (Nazca-lemez); Japán-árok, Mariana-árok; Eurázsiai-hegységrendszer, Kaledóniai-hegységrendszer, Pacifikus-hegységrendszer, Variszkuszi-hegységrendszer;
Egyéb: Déli-sarkvidék, Északi-sarkvidék.

Afrika

Szerkezeti egységek, tájak: Afrikai-árokrendszer, Afrikai-ősföld, Atlasz, Dél-afrikai-magasföld, Kanári-szigetek, Kelet-afrikai-magasföld, Kilimandzsáró (Kilimandzsáró-csoport), Kongó-medence, Líbiai-sivatag, Madagaszkár, Namib-sivatag, Szahara, Szudán, Teleki-vulkán; Száhel (öv);
Vízrajz: Csád-tó, Gibraltári-szoros, Guineai-öböl, Kongó, Niger, Nílus, Szuezi-csatorna,Tanganyika-tó, Viktória-tó, Vörös-tenger; Asszuáni-gát (asszuáni Nagy-gát);
Országok: Algéria, Csád, Dél-afrikai Köztársaság, Egyiptom, Guinea, Kenya, Libéria, Líbia, Marokkó, Nigéria, Seychelle-szigetek, Tunézia;
Városok: Abuja, Alexandria, Fokváros, Johannesburg, Kairó, Pretoria.

Amerika

A földrész részei: Észak-Amerika, Közép-Amerika, Dél-Amerika, Latin-Amerika;
Tájak: Alaszka, Amazonas-medence, Andok, Antillák, Appalache-hegység (Appalache), Atacama-sivatag, Bahama-szigetek, Brazil-felföld, Floridai-félsziget (Florida), Grönland, Guyanai-hegyvidék, Hawaii-szigetek, Kaliforniai-félsziget, Kanadai-ősföld, Kordillerák, Labrador-félsziget(Labrador), Mexikói-fennsík, Mississippi-alföld, Mt. Pelée, Mount St. Helens, Paraná-alföld, Popocatépetl, Préri, Sziklás-hegység, Szilícium-völgy;
Vízrajz: Amazonas, Colorado, Karib (Antilla)-tenger, La Plata, Mexikói-öböl, Mississippi, Nagytavak (Erie-, Felső-, Huron-, Michigan-, Ontario-tó), Niagara-vízesés, Panama-csatorna, Paraná, Szt. Lőrinc-folyó;
Országok: Amerikai Egyesült Államok, Argentína, Bolívia, Chile, Brazília, Dominikai Köztársaság (Dominika), Kanada, Kuba, Mexikó, Nicaragua, Panama, Venezuela;
Városok: Atlanta, Brazíliaváros, Buenos Aires, Caracas, Chicago, Dallas, Havanna, Houston, LosAngeles, Mexikóváros, Montréal, New Orleans, New York, Ottawa, Rio de Janeiro, San Francisco, São Paulo, Seattle, Washington.

Ausztrália és Óceánia

Tájak: Ausztráliai-alföld, Nagy-Artézi-medence, Nagy-korallzátony, Nagy-Vízválasztó-hegység, Nyugat-ausztráliai-ősföld, Új-Guinea;
Vízrajz: Murray;
Országok: Ausztrália, Új-Zéland;
Városok: Canberra, Melbourne, Perth, Sydney, Wellington.

Ázsia

A földrész részei: Dél-Ázsia, Délkelet-Ázsia, Délnyugat-Ázsia, Észak-Ázsia, Kelet-Ázsia, KözépÁzsia, Belső-Ázsia;
Tájak: Angara-ősföld, Arab-félsziget, Arab-ősföld, Bali, Csomolungma (Mt. Everest), Dekkán-fennsík (Dekkán-ősföld), Dél-kínai-hegyvidék (Kínai-ősföld), Fuji, Fülöp-szigetek, Góbi, Himalája, Hindusztáni-alföld, Hindusztáni-félsziget, Indokínai-félsziget, Indonéz-szigetvilág, Iráni-felföld, Japán-szigetek, Kaszpi-mélyföld, Kaukázus, Kínai-alföld, Kis-Ázsia, Koreai-félsziget, Közép-szibériai-fennsík, Krakatau, Kuznyecki-medence, Mezopotámia, Nyugat-szibériai-alföld, Pamír, Szibéria, Tajvan, Takla-Makán, Tibet, Tien-san, Turáni-alföld;

Vízrajz: Aral-tó, Bajkál-tó, Bering-szoros, Boszporusz, Brahmaputra, Eufrátesz, Holt-tenger, Indus,Jangce, Japán-tenger, Jeges-tenger, Jenyiszej, Gangesz, Kaszpi-tenger, Léna, Mekong, Ob, Perzsa-öböl (Arab-öböl), Sárga-folyó, Tigris;
Országok: Arab Emírségek, Dél-Korea (Koreai Köztársaság), Fülöp-szigetek, India, Indonézia, Irak, Irán, Izrael, Japán, Kazahsztán, Kína, Kuvait, Malajzia, Szaúd-Arábia, Thaiföld, Törökország;
Városok: Ankara, Bagdad, Bangkok, Bombay, Calcutta, Cseljabinszk, Haifa, Hongkong, Isztambul, Jakarta, Jekatyerinburg, Jeruzsálem, Kanton, Kobe, Krasznojarszk, Kyoto, Manila, Mekka, Novoszibirszk, Osaka, Peking, Riják, Sanghaj, Szingapúr, Szöul, Teherán, Tel Aviv-Jaffa, Tokió, Újdelhi, Uszty-Ilimszk, Vlagyivosztok.

Európa

A földrész részei: Dél-Európa, Észak-Európa, Kelet-Európa, Kelet-Közép-Európa, Közép-Európa, Nyugat-Európa;
Tájak: Alpok, Appenninek, Appennini-félsziget, Azori-szigetek, Balkán-félsziget, Balkán-hegység, Balti-ősföld, Brit-szigetek, Ciprus, Dalmácia, Dinári-hegység, Etna, Finn-tóvidék, Francia-középhegység, Holland-mélyföld, Izland, Kárpátok, Kelet-európai-síkság, Kréta, Londoni-medence, Mont Blanc, Párizsi-medence, Pennine-hegység (Pennine), Pireneusi (Ibériai)-félsziget, Pireneusok, Skandináv-félsziget, Skandináv-hegység, Szicília, Urál, Vezúv;
Vízrajz: Adriai-tenger, Balti-tenger, Dnyeper, Don, Duna, Ebro, Elba, Északi-tenger, Fekete-tenger, Földközi-tenger, IJssel-tó, La Manche, Ladoga-tó, Pó, Rajna, Rhône, Szajna, Temze, Urál (folyó), Volga, Watt-tenger;
Országok: Albánia, Anglia, Belgium, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Dánia, Egyesült Királyság, Fehéroroszország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Luxemburg, Macedónia, Málta, Moldova, Monaco, Montenegró, Nagy-Britannia, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Szerbia, Ukrajna, Vatikán;
Történelmi tájnevek: Burgenland (Őrvidék), Délvidék, Erdély, Felvidék; Kárpátalja; Vajdaság;
Városok: Amszterdam, Antwerpen, Athén, Barcelona, Belgrád, Beregszász, Bilbao, Birmingham, Brüsszel, Chişinău, Csernobil, Dnyepropetrovszk, Donyeck, Dublin, Dubrovnik, Eszék, Europoort, Fiume (Rijeka), Genova, Gibraltár, Glasgow, Göteborg, Hága, Helsinki, Kijev, Koppenhága, Lisszabon, London, Luxembourg, Lyon, Madrid, Manchester, Marseille, Milánó, Minszk, Moszkva,Munkács, Murmanszk, Nápoly, Nyizsnyij Novgorod, Odessza, Oslo, Párizs, Podgorica, Reykjavík, Róma, Rotterdam, Sevilla, Skopje, Split, Stockholm, Strasbourg, Szabadka, Szarajevó, Szentpétervár, Szófia, Theszaloníki, Tirana, Torino, Újvidék, Ungvár, Várna, Velence, Volgograd, Zágráb;
Iparvidékek: Dél- és délkelet-angliai iparvidék, Donyec-medence, Északkelet-angliai iparvidék, Északnyugat-oroszországi (Szentpétervár környéki) iparvidék, Flandriai iparvidék, Karaganda, Közép-angliai iparvidék, Kuznyecki-medence, Lotaringia, Moszkva környéki (Központi) iparvidék, Olasz ipari háromszög, Randstad, Skót iparvidék, Uráli iparvidék, Volgai iparvidék.

Közép-Európa

Tájak: Bécsi-medence, Csallóköz, Cseh-medence, Déli-Kárpátok, Duna-delta, Erdélyi-középhegység, Erdélyi-medence, Északkeleti-Kárpátok, Északnyugati-Kárpátok, Germán-

alföld, Grossglockner, Hargita, Kárpát-medence, Kárpát-medencevidék, Keleti-Alpok, Keleti-Kárpátok, Lengyel-alföld, Lengyel-középhegység, Lengyel-tóhátság, Magas-Tátra, Morva-medence, Németközéphegység, Nyugati-Alpok, Román-alföld, Székelyföld, Szent Gotthárd-hágó, Szilézia, Szudéták, Vereckei-hágó;
Vízrajz: Boden-tó, Duna–Majna–Rajna vízi út, Genfi-tó, Gyilkos-tó, Odera, Olt, Szent Anna-tó, Vág, Visztula; Száva (lásd Magyarországnál is)
Országok: Ausztria, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Németország, Románia, Svájc, Szlovákia, Szlovénia;
Városok: Arad, Beregszász, Bécs, Berlin, Bern, Bonn, Brassó, Bréma, Brno, Bukarest, Constanţa, Dortmund, Drezda, Duisburg, Frankfurt, Galaţi, Gdańsk, Genf, Graz, Halle, Hamburg, Hannover, Kassa, Karlovy Vary, Katowice, Kolozsvár, Köln, Krakkó, Linz, Lipcse, Ljubljana, Łódź, Marosvásárhely, München, Mannheim, Nagyvárad, Ostrava, Ploieşti, Plzeň, Pozsony, Prága, Riga, Révkomárom, Rostock, Salzburg, Stuttgart, Szczecin, Székelyudvarhely, Tallin, Temesvár, Trieszt, Varsó, Vilnius, Zürich;
Iparvidékek: Ruhr-vidék,

Magyarország

Nagytájak: Alföld, Dunántúli-domb- és hegyvidék (Dunántúli-dombság), Dunántúli-középhegység (Dunántúli-középhegyvidék), Északi-középhegység, Kisalföld, Nyugat-magyarországi-peremvidék (Nyugati-peremvidék);
Egyéb tájak: Aggteleki-karszt, Alpokalja, Badacsony, Bakony, Balaton-felvidék, Baradla-barlang, Baranyai-dombság, Bodrogköz, Borsodi-medence, Börzsöny, Budai-hegység, Bükk, Bükk-fennsík, Csepel-sziget, Cserehát, Cserhát, Dráva menti síkság (Dráva-mellék), Duna–Tisza köze, Dunakanyar, Dunántúl, Dunazug-hegység, Gerecse, Győri-medence, Hajdúság, Hegyalja, Hortobágy, Írott-kő,Jászság, Kékes, Kiskunság, Körös–Maros köze, Kőszegi-hegység, Marcal-medence, Mátra, Mecsek,Mezőföld, Mohácsi-sziget, Móri-árok, Nagykunság, Nógrádi-medence, Nyírség, Őrség, Pesti-síkság, Pilis, Somogyi-dombság, Soproni-hegység, Szigetköz, Szekszárdi-dombság, Szentendrei-sziget, Tapolcai-medence, Tihanyi-félsziget, Tiszántúl, Tokaj–Eperjesi-hegység, Tolnai-dombság, Velencei-hegység, Vértes, Villányi-hegység, Visegrádi-hegység, Zalai-dombság, Zempléni-hegység;
Vízrajz: Balaton, Bodrog, Dráva, Duna, Fertő, Hernád, Hévízi-tó, Ipoly, Kis-Balaton, Körös, Maros, Mura, Rába, Sajó, Sió, Szamos, Száva, szegedi Fehér-tó, Szelidi-tó, Tisza, Tisza-tó, Velencei-tó, Zagyva, Zala;
Települések: Ajka, Algyő, Baja, Balassagyarmat, Balatonfüred, Berente, Békéscsaba, Budapest, Bük, Cegléd, Debrecen, Dorog, Dunaújváros, Eger, Esztergom, Gyöngyös, Győr, Gyula, Hajdúszoboszló, Harkány, Hatvan, Hegyeshalom, Hévíz, Hódmezővásárhely, Hollókő, Jászberény, Kalocsa, Kaposvár, Kazincbarcika, Kecskemét, Keszthely, Komárom, Kőszeg, Komló, Lábatlan, Makó, Miskolc, Mohács, Mosonmagyaróvár, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Orosháza, Ózd, Paks, Pannonhalma, Pápa, Pécs, Salgótarján, Sárospatak, Siófok, Sopron, Százhalombatta, Szeged, Székesfehérvár, Szekszárd, Szentendre, Szentgotthárd, Szolnok, Szombathely, Tata, Tatabánya, Tihany, Tiszaújváros, Vác, Várpalota, Veszprém, Visegrád, Visonta, Záhony, Zalaegerszeg, Zalakaros;
Nemzeti parkok, világörökségek: Aggteleki Nemzeti Park, Balaton-felvidéki Nemzeti Park, Bükki Nemzeti Park, Duna–Dráva Nemzeti Park, Duna–Ipoly Nemzeti Park, Fertő–Hanság Nemzeti Park, Hortobágyi Nemzeti Park, Kiskunsági Nemzeti Park, Körös–Maros Nemzeti Park, Őrségi Nemzeti Park; Aggteleki- és Szlovák-karsztvidék, Budapest Andrássy út a Millenniumi földalattival, Budapest Várnegyed és a pesti Duna-part, Fertő tó, Hollókő, Hortobágy, Pannonhalmi apátság, Pécsi ókeresztény sírkamrák, Tokaj-Hegyalja borvidéke;

Megyék: Baranya megye, Bács-Kiskun megye, Békés megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Csongrád megye, Fejér megye, Győr-Moson-Sopron megye, Hajdú-Bihar megye, Heves megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Komárom-Esztergom megye, Nógrád megye, Pest megye, Somogy megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Tolna megye, Vas megye, Veszprém megye, Zala megye;
Régiók: Dél-Alföld régió, Dél-Dunántúl régió, Észak-Alföld régió, Észak-Magyarország régió, Közép-Dunántúl régió, Közép-Magyarország régió, Nyugat-Dunántúl régió; Budapesti agglomeráció.